

MODRA
PTICA
LETOIV.

MODRA PTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta št. 3.
Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 8. ŠTEVILKE

JULIJ

Mirko Javornik: Marseille, mesto ob morju

Miško Kranjec: Usoda Tinča Raščana

Tomaž Štrukelj: O razstavi v Padovi in o
sodobni arhitekturi v Italiji, Franciji
in Nemčiji

Poročila

Razno

MARSEILLE, MESTO OB MORJU

MIRKO JAVORNIK

Vem, zdaj bi bilo treba premišljati in ugotavljati sto važnih in pomembnih reči. Treba bi se bilo poglobljati v davno preteklost, pred očmi bi morala človeku vstati doba pred par tisoč leti, ko je muhast vihar vrgel jonske mornarje na breg male, od žoltega skalovja in črnih cipres obdane morske zajede, da so lahko Jupitru in Neptunu žgali zahvalne žrtve med drhtenjem, ki jim ni hotelo iz kosti zaradi prestane viharne morske vožnje. Ko se jim je že posrečilo stesati nove ladje in zakrpati stara jadra, so morda nenadoma odkrili, da prebivajo v okolici rodovi, ki hrepene po tem, da bi jih kdo podjarmil in ki bi bili izredno srečni, če bi našli koga, komur bi dajali preveške svojih financ in svoje lepote. Jonci so bili pametni ljudje in so vedeli, da se je lepše in zmago-slavneje vrniti domov s spoštovanje vzbujajočo vestjo o ustanovitvi nove, bogate kolonije in z mošnjo trdega in neoblikovanega barbarskega srebra kakor pa z elegijo o klavrnem brodolomu. Zato so nekateri ostali na tisti obali, kamor so jih vrgli zdolgočaseni bogovi, in se dali priznati za nove vladarje, drugi pa so spet skozi nevarnosti jadrali domov v Grčijo po pomoč in po dobre svete državnih očetov. Zakaj kljub vsem bridkim skušnjam so Jonci ostali demokrati, dasi ni vsa njihova zgodovina drugega kakor borba proti tiranom in diktatorjem. In ta fanatična demokratska poteza je menda edino, kar je ostalo od jonskih brodolomcev v Massilii, vsa stoletja njenega obstanka do danes, ko se je ime mesta malce spremenilo in obseg stokratno povečal.

Toda obnavljati si tako lepo popoldne zavita in nerazumljiva pota zgodovinskega humorja, je težko, zlasti če mora človek sedeti med pisanimi pletenimi mizicami in stoli, ki se vrste po tlaku pred kavarno in gledati malo dlje pred sabo vse vrvenje in vso opajajočo bleščavo, ki sije iz življenja največjega pristanišča ob Sredozemskem morju. Dovolj je, da vemo, da je neznatno Neptunovo nerazpoloženje pred dvatisoč šeststo leti povzročilo, da je na obali Levjega zaliva vzraslo mesto sedemstisoč ljudi, ki se vse bolj širi v višavje po obronkih zadnjih odrastkov Obmorskih Alp. Od tu drže preme poti do vseh koncev sveta, v bližnji in skrajni Orient, v Egipt, Alžir, v Anam in Honkong, na Hudičeve otoke, v Saharo in Timbuktu. Po njih korakajo Svoboda, Enakost, Bratstvo pod simbolom gole Amaconke in malce ostarelega galskega petelina do vseh meja sveta v idealno zameno za zlato in kri, ki teče po njihovih stopinjah sem v Marseille, v vozlišče sveta, ki ga je mogla Mati Francija do zdaj osrečiti s prej omenjenimi tremi papirnati dokumenti velike revolucije.

To je res vse lepo in vzvišeno in mora že sama samcata misel na to navdušiti pravega Francoza bolj kakor upanje na lep in miren ribolov kje ob Seini ali ob pritokih Loire, toda za človeka, ki po svoji tradiciji ne more nikdar biti tako tragičen tradicionalist, to nikakor ni taka

сила, da bi mu mogla vzeti veselje do tega, da počasi prazni prostorno čašo svojega St. Raphaela ali St. Georgea tu na voglu, kjer se pričinja srce Marseille: kjer se stekajo ceste La Canebière, Rue de la République in Quai des Belges v širok pas, ki robí stegnjeni pravokotnik Starega pristanišča in h kateremu se gosti ves kameniti in ves človeški Marseille.

Staro pristanišče je podobno prej širokemu kanalu, kakor jih človek vidi po vseh pristaniščih Evrope sredi mest, kot pa pristanišču. Zaradi obilice in razsežnosti sivih, visokih zgradb in blokov, ki se širijo okrog njega na vse strani. Ulice so pri tej razsežnosti le neznatne in nebstvene zareze v gmoto sivenga telesa, ki mora biti iz višine podobno ogromni, trdoživi stanici z drobnim, azurnim jedrom, iz katerega udarja življenje v nezadržanih, nepretrganih valovih od ure do ure in od stoletja do stoletja. Voda v njem je vedno enako motno blesteča, ne burka je ne mistral ne nemirni vijaki prekomornikov. Tu pa tam se od malih kamenitih in betonskih pomolov odtrga neznaten igračkast parnik, ki vozi izletnike in literane zanešenjake na If, ogledovat skale in stolpe, kjer je koprnel nekdanj grof Monte Christo. Sicer pa drsi po svetlem presledku, ki ga sredi pristanišča pušča zmedena goščava zasidranih brodov, redka jadrnica in lovi v jadra rahle sunke vetra, ki zaspano veje od borovih višavij tam zunaj na mesto in na zaliv.

Ta kanalu podobni pristan teče sredi mesta natančno od vzhoda proti zahodu. Proti vzhodu ga v malce zmaknjeni smeri in v znatno zoženi širini nadaljuje kilometre dolga La Canebière, ki je postala za Marseille že pregovor. Iz nje teko na Quai des Belges, ki tvori vzhodno, kratko obalo pristanišča, stegnjeni modri tramvajski vozovi v čudovito naglih presledkih, iz nje lije prav tja noč in dan gost in nepretrgan tok vozil in ljudi, ki jih neprestana nemirnost gibanja druží v enoto. Ta tok se na Quai des Belges cepi na dveje kakor telo, ki se iz njega izteza dveje rok. Desnica sili na široki, svetli Quai de Port, v čigar bleščečem, v pisanih platnenih napuščih žarečem pročelju se skrivajo skromni in neznatni dohodi v prosluli, romantično skrivnostni in nevarni del Marseille, čigar temni, razcapani in smrdeči čari ne stoje ne v Baedekerju, ne v statistikah francoskih potovalnih uradov. Levica pa sega na nasprotno, na pogled bolj vsakdanje in bolj poslovno obrežje, na Quai de Rive Neuve, s kladišči, pisarnami in doki, od koder drže široke ceste naprej na obalo prostega morja in v vzpetino, ki rase nad mestom v vrh Notre-Dame de la Garde. Prav na koncu pristana, kjer se začenja tesni prehod v morje, rasejo na bregovih sedemdesetmetrski nosilci visokega mostu, ki v vitkosti svojih železnih omrežij sliči antenam močne oddajne postaje. To je Pont Transbordeur, ne most, temveč prenašalec ljudi, vozil in tovorov, ki bi si radi prikrajšali pot okoli pristanišča na drugi breg. Tenka prečka, ki se pne od nosilca do nosilca čez grlo pristana, viseč na železnih vrveh, ni mostišče za popotnike, marveč samo tir, po katerem teko kolesa, ki na njih visi v višini obrežja prenosna ploskev za tovore in za ljudi. Za mostom strme na levi sive utrdbe okoli starega svetilnika. To je trdnjava svetega Nikolaja, kasarna, kjer vitki oficirji slokih goleni in čemernih izrazov s kriki in z rokami vbijajo črnskim polkom v glavo principe najnovejših civilizacijskih pridobitev.

Ta mali pristan je v svoji svetlobi kakor mavrična, odprta školjka, ki se vanjo lovi sonce. Z valov bliskajo odsevi v okna visokih hiš in palač

na vseh treh straneh obrežja in osvetljujejo neskončne proge mrežastih balkonov, ki se vlečejo od hiše do hiše v nepretrganih črtah ter dajejo sivim, trhljim stavbam podobo, kakor da so jih zgradili šele včeraj ali predvčerajšnjim.

Jambori tisočev malih čolnov, jadrnic in ribiških zabojev z zvitimi ali spušenimi sušičimi se jadri, so podobni mlademu gozdu, ki ne meče nikamor sence. Le včasih se prikrađe sem zateglo riganje siren na prekomornikih, ki se naslanjajo tam daleč zunaj ob pomole novega pristana.

V senci velikih hiš, v odbleskih motne vode in v vsem tem nič dosti razkošnem okviru, ki ga dela zanimivega predvsem nekam starinska barva celote, se zapleta in odpleta življenje skoraj milijona ljudi v tem mestu. Prav ta prav za prav mali okvir je vzrok, da ostaja človek še opazljiva podrobnost v skupku vrenja in gnetenja, v katerem utriplje življenje mesta.

Obalne kavarne in bari so polne posedajočih ljudi, ki srkajo pijače vseh barv, ki si jih je izmislila narava in sintetična industrija. Tu pozdravljajo očetje invalidi sinove, ki se v malce komičnih uniformah republikanske armade vračajo na dopuste iz kolonij, kamor so na konicah svojih sabelj nesli oznanilo o poslanstvu Francije. Mastnopolti zamorci in mulati v smokingih in z manikiranimi rokami sede poleg civiliziranih, nežnih dam, ki jim z nalepotičenih obrazov sije dekadentna trudnost matere Evrope. Drugopolti kavalirji so poslednji krik mode in poslednja zahteva degeneriranega okusa. Ti bolj ali manj čistokrvni Otheli so si, kakor je videti, brž prilastili najbolj dognane in najnovejše erotične oblike z bregov Seine — morda so v njih zasledili samo preprostost in neprikrivano zdravo nagonstvo domačih pragozdov — in zdaj zasenčujejo marsikaterega Don Juana evropske tradicije. Mikavnost, ki mora biti v zavesti, da vam roke ali ustnice poljubljajo usta, ki so se morda v zorni mladosti oblikovala ob spominu na užitke, ki jim jih je pripravljalo pečeno meso sovražnih poglavarjev, je treznemu in nekoliko okornemu gledalcu s severa še nerazumljiva. Toda, kogar spravlja to v neubranost, mu ni treba opazovati. Zakaj poleg tega in poleg ostrig, ki jih po vseh voglih Belgijske obale prodajajo in jedo po dvanajst za frank, je tu še tisoč stvari in prizorov, ki so vredni pogleda. Okrog miz pred kavarnami hodijo prodajalci slanin mandljev in pistacij, ki neutrudno dele ljudem poskusna zrna svojih dobrot. Gruče popotnikov se odpravljajo na parnike in se poslavljajo ginjenih obrazov. Rentjeji bero zadnje tečaje papirjev vse nepregledne vrste naslovov od Rio Tinto do Bor-Mines S. A., ki tvorijo zanje vsebino sveta. Telefon v baru nepretrgoma poje in avtomobili nepretrgoma odhajajo in prihajajo. Najbližje svetilke pri pristanišču je borza.

Iz pristanišča počasi prihajajo skupine mornarjev vseh barv in vseh plemen zemlje. So Anamiti s poševnimi očmi in čopastimi čepicami, ki služijo kot natakari na bojnih ladjah, zasidranih za Ifom. So Malajci, ki nakladajo premog in bombaž na nizozemske parnike, umazano sivih lic in strlečih kodravih las, v modrih katunastih hlačah in bluzah brez srajc. Kupujejo Marylandske cigarete po kioskih in niti v trudni, brezbrizni hoji ne morejo zatajiti, da so jih morali njihovi očetje nekdaj v mladosti učiti strastnih liturgičnih plesov in ritmičnih bojnih rajan, kakor to delajo še danes njihovi bratje na tihomorskih otokih. So koščeni Dalmatinci, ki iščejo domače krčme. Med

njimi se gibljejo drobni Kitajci v temnih klobukih s skrivnostnimi kovčegi in iščejo kdove česa. Podčastniki zuavskih in kolonialnih polkov, Marokanci in Sirijci s turbani na glavi v rdečih in neskončno širokih hlačah se dostojanstveno zavijajo v bele plašče in se izmikajo sumljivim posredovalcem, ki preže nanje po vseh oglih. Hodijo ponosno, kakor da bi bili v puščavi in se zavedajo, da Mati Francija potrebuje njihove moči in divjega krika za obrambo svoje civilizacije na bregovih Rena in v Alpah. Zamorci so se povečini iznebili razen barve vseh pritiklin in dedščine domovine in se imajo že za prave in svobodne državljane velike domovine. Vsaj tako je videti po noši, po vedenju in po občevanju z ljudmi svetlejšega plemena.

Gneča vseh teh eksotičnih obrazov in barv je tolika, da človek presenečen išče obrazov, ki bi mu govorili o Marseilleu. Rad bi videl domače ljudi, tiste, ki so potomci sansculottov iz 1792, ki so planili od ladij in iz beznic na barikade. Toda ti dediči očetne slave se zdaj priklanjajo po konfekcijskih trgovinah, nekateri izmed njih so se povzpeli na prestole tistih, katere so zrušili 1792 in vladajo kanaljo iz starega mesta in iz pristaniških beznic z menicami, z obrestmi in z vso uspavačo mistiko kapitalizma. Človeški obraz mesta postaja na videz vedno bolj svetovnjaški in k njegovemu imenu se neizogibno družijo predstave o trgovini z belim blagom, o podkupljeni policiji, o borznih polomih in kar je še takih pritiklin svetovnega velemera. Ni vrag, da ne bi počasi začela temneti še slava, ki jo je temu vrelemu kotlu ob Lijonskem zalivu prineslo fanatično sovraštvo do uzurpatorjev in diktatorjev.

Namesto izpolnjenja takih želja in upanj dobi človek kvečjemu pogled na majhen smešen sprevod, ki prikoraka v naglem stopicanju iz smeri, kjer leži prefektova palača. Spredaj piha pet, šest godev, nekdo nese zastavo. Za godci stopa majhna deklica s frigijsko čepico, ki naj predstavlja Republiko in se drži za roko drobnega sansculotta, ki se mu za to vlogo ni bilo treba niti preobleči. Za to simbolično dvojico stopa deputacija petih ali šestih ljudi. Brezposelni so demonstrirali. Deputacija nosi rdeče srajce in zlikane frake ter v rokah cilindre. Za njimi stopa prav tako naglo petdeset, šestdeset ljudi, manjši in mlajši ne zmorejo naglega koraka in teko za godbo. Pri prvem svetilniku se sprevod ustavi, gospod s cilindrom zleze na podnožje, nekaj govori in opleta z rokami. Ljudje postajajo, gledajo in potem nič. Govornik tuli najbrž o človeških pravicah in podobnem, česar mu nihče ne more vzeti za hudo. Pod vtisom njegovih izvajanj se morata mala Republika in jakobinec objeti in poljubiti in med splošnim navdušenjem oddirja sprevod do naslednjega križišča. Nihče se ne razburi, noben stražnik se niti ozre ne, zakaj to je boj za človeške pravice in za demokracijo. In Francija je demokratska država in ve, da demokracija zakrinkana s frakom in jakobinsko kokardo ne more biti nikomur nevarna. Čez hip spet vse posede po svojih mestih pred kavarnami. Trgovci s sumljivim blagom nadaljujejo pretrgane pogovore, počivajoči meščani kupujejo »Petit Marseillais«, »Petit Parisien« in »Petit Niçois« in prebirajo poročila o vsem mogočem po svetu. Spet drugi ljudje pohajajo po cestah sem in tja kakor povsod, na barkah in po klopih na obali dremljejo stari ribiči, ladijski čuvaji in dosluženi mornarji, ki ne mislijo ne na demokracijo, ne na marsejezo, ampak k večjemu na večerjo. Vse se dogaja lepo po nezaznatni zakonitosti življenja, kakor samo od sebe. Nad vso to prerivajočo se pestrostjo

barv, valovanj in zvokov visi nizko sinje nebo, pod katerim je tako neskončno prijetno lenariti in pod katerim teče dan za dnevom v tako nespremenjeni polnosti, da marsikdo pozabi ločiti soboto od nedelje.

Potem pride večer. Tedad je treba iti ob prvih mračnih urah na Canebière. Ne samo zaradi krajevine navade, kateri se uklanjajo vsi dobri in boljši ljudje, temveč še bolj zato, ker človeka ob takih urah najprej utegne srečati vonj tistega, česar išče: pristnosti in svojskosti, ki jo daje kakemu mestu njegova človeška celota.

Canebière, ki deli ves Marseille od vzhoda do zahoda na dve polovici. To je najdaljša in najširša ulica v vsem mestu, to je Marseille sam. Njena tradicija ni slavna, marveč je preprosta, kakor je razvoj vsakega trgovskega mesta: tod so nekdanje čase marseilleski ribiči in mornarji pletli in sušili svoje vrvi. Pod večer so se na vrvišču shajali vsi prebivalci obmorskega gnezda in se pogovarjali o brezpomembnostih, ki so jih doživeli čez dan, tu so se dobivali mladi ljudje na bežen pozdrav ali objem, spričo katerega so očetje in matere rajši zamižali kakor pa ne, sem so se hodili bahat mestni junaki in roparski jadravci od vseh strani. In danes, ko na Canebière že davno ni več sledu o vrvarskih statvah in spominja na morje le svojski duh, ki ga prinašajo iz zaliva sunki mistrala ni nič drugače. Vrvi je možno dobiti seveda le po trgovinah, ljubezen pa je našla bolj proste poti in se ji ni treba skrivati niti za hrbte, roparski vitezi 20. veka se v večernih oblekah sprehajajo pod gorečimi napisi svetlobnih reklam, posedajo po hallih velikih canebièrskih hotelov ali pa se odpravljajo na večerna pota v elegantnih svetlih vozilih, ki čakajo pred pragovi uradov.

Če je podnevi na cesti vladal stroj, prevladuje zvečer človek. Avtomobili in tramvaj, se s težavo in med divjim opozarjanjem rinejo skozi pregnetajočo se množico. Na križiščih ne pomagajo ne svetlobni znaki, ki mežikajo nad cesto, ne prometni stražniki v tropskih klobukih. Cesta, ki teče od пристanišča nalahno vzpenja se proti obodju mesta, je v daljavi videti kakor en sam ognjen trak, ki se pregiblje, preliva, mežika in se iskri, kakor kos zvezdne poti, ki se je utrjala z neba in počasi pada v morje.

Tridesettisoč ljudi se nagrne ob večerih na Canebière. V pol minuti sreča človek zastopnike vseh človeških rodov sveta: Parižanke, nemške burše, Kitajce, črnce iz srednje Afrike in iz Maroka, Papuance, Baske, budistovske svečenike, ruske emigrantinje, zajetne črnolase Provençalke, debeloustnate mulatke iz Guajane in osivele alžirske zamorke v svilenih toaletah, indijske plemiče in norveške mornarje, ki kupujejo pipe. Vse, kar kdo hoče. Ure in ure romajo ti pestri obrazi gori in doli, se gnetejo in se smejejo, srečavajo in izgublajo in nihče bi ne vedel odgovora, če bi ga vprašal zakaj in čemu. Vsi so otroci, ki se veselijo nad igro luči, ki bi radi lovili svetlobo, pa se jim umika izpod prstov, zato se smeji in se lovijo za njo, dokler se ne upehajo. Če pride človek v to vrvenje s treznim računarskim razumom, se mu mora vse to nemiselno življenje in drvenje zdeti tuje in neumno, če pa ga potegne samo vase, bo videl, kako so si vsi ljudje v najpreprostejših osnovah življenja enaki.

Vsako veliko mesto ima kako podobno zbirališče. Toda ta mesta ob morju kažejo v svojem trenju in vrvenju nekaj neposnemljivega in nedosegljivega. Eleganca, pariški krojni modeli, dvojne klopi pod platanimi, magično deževje luči, mehko nebo, velike zvezde, čarovnije barv,

zagonetna motnjava dihaajočega življenja — vse to dobi človek v večjem ali manjšem obilju kjerkoli. Toda v vsem tem prelivanju večera in njegovih človeških odbleskov po Canebièri je še nekaj več, nekaj takega kakor nikjer drugje, nekaj kar se ne da izreči ne opisati, pa mora in mora biti tisto skrivnostno mamilo, ki drži človeka v opoju, da se ne more odtrgati od vsega. Morda je to druga barva življenja, ki jo more dati morje, morda je širina in svoboda v gibih in besedah in približevanju, ki je tudi ne morejo roditi tesna obzorja severnjaških dolin, morda je toplota in ju dihata ozračje in zemlja v dražeči omami sončnega žarenja. Lahko so tudi skrivnostni skupki in posledice vseh tujih bogastev, lepote in strasti, ki so se skozi ta obmorski vozel prelivali stoletja in stoletja v vse svetove in iz vseh svetov nazaj v mater Evropo. Življenje takega mesta je v vseh svojih nasprotjih in nesmislih vendarle posledica križanja in spajanja silnih človeških in življenjskih energiji. Odtod morda večni nemir, ki se javlja v vrvenju in beganju, odtod bližina vsemu človeškemu, preprosti strasti in preprostemu veselju, ki vleče z nezadržno silo k sebi človeka, trudnega vseh zapletenih oblik mišljenja in kompliciranih iskanj užitka. Morda tiči skrivnost te privlačnosti tu, morda kje drugje — kdo bi mogel to uganiti, ko je čas kratek in nagel, da se ga izplača, ne premišljati, marveč živeti.

In sredi vsega žarenja Canebière, sredi lesketanja, ki ga poraja luč na elegantnih avtomobilih, sredi visoke pesmi večera se oko ujame na majhni terasi pred kavarno na oglu dveh ulic. Med mizami, na treh štirih kvadratnih metrih prostora pleše stara, osivela, tršata ženska cancan. Poskakuje zdaj po eni, zdaj po drugi nogi, opleta z njima po zraku, da ji izpod zakrpane obleke zdaj pa zdaj pogleda načičkana, nabrana spodnjica. Pleše brez godbe, samo s hripavim ubitim glasom popeva zraven plesa neke besede, ki jih spremlja čudovita mimika izsušenega obraza. Gostje strme v to čudo in nihče ne ve, ali bi se smejal ali ne. Ženska se trudi, da bi izrazila nekaj silno strastnega in zapeljivega, sivi lasje ji padajo brez reda na obraz in na rame, oči pa ji sijejo v žaru svetilk kakor dvoje begajočih kresnic. Podobna je mršavemu pingvinu v zadnjem napadu strasti, da je ves prizor težka zmes smešnosti in tragike. Ženska pleše in pleše, da se mora že vsakomur smiliti. Za konec se zapodi v naglo, naglo vrtenje, kakor drsalec, ki dela piruete, krili z rokami in nazadnje privzdigne krilo do ramen kakor v veliki prešernosti. Potem se trudna ustavi. Nekdo skuša zaploskati, pa se ustraši tišine, ki leži na gledalcih. Toda nikogar ni, ki bi ne položil franka na krožnik, ko pride natakár pobirat.

In človeka se poloti čudna ubranost. Kaj je to? Odmev starega Marseillea ali ptič, ki je zgrešil pot, ali pijana prešernost? Ne, nekaj drugega, iz molka vseh teh malo gledalcev, ki so se sredi večerne, hrumne Canebière ustavili pri tem prizoru, se zdi, da zveni odgovor, da je to sedanost, ki sili ljudi, da morajo zakrinkavati lakoto za bedasti smeh in za samomorilno potvarjanje svojega bornega bistva.

Tristo metrov od konca Canebière se pričinja drugi marseilleski svet. To je staro mesto, sumljiva četrt, republika v mestu, nad katero nima nihče oblasti, ne policija, ne Bog. Staro mesto se širi med Quaiem du Port, med Rue de la Republique in med novim pristaniščem. Od vseh strani vodijo vanj ozke, vegaste ulice, po katerih ves dan polahko teče voda in odnaša smeti in gnoj, ki ga odlagajo prebivalci, koder se jim zdi.

Vrhu starega mesta kraljuje na Place de la Major nova marseilleska katedrala, največja cerkev v Franciji izza srednjega veka, romansko-bizantinskega sloga in rumeno pasaste zunanosti, ter ogleduje sivo, dušljivo revščino pod seboj. Prav nasproti nje je glavno izkrcevališče za prekomornike in popotniki po dolgih vožnjah padajo naravnost pred cerkev. Toda staro mesto ima kakor svojo hierarhijo tako tudi svojo cerkev. To je St. Laurent iz 12. stoletja, sivo, romansko, na zunaj podrtini podobno zidovje, ki po ničemer ne izstopa iz težkega okvira svoje okolice.

Med temi mejami se razteza zapleten sestav ulic in uličic, klancev in majhnih trgov okrog redkih dreves. Vsaka hiša izmed teh sivih, težkih kamenitih zabojev je ali bar ali restavracija ali karkoli, kjer se zbirajo ljudje. Tu se nahaja stotine opijskih kadihnic, ki vanje lazijo izsušene postave Orientalcev in izmozgana okostja izgubljenih tujcev z vseh strani Evrope. Med njimi so pomešane kitajske čajnice, kjer se zbirajo sinovi sonca z zagonetnim smehljajem, ki dela vsakogar izmed njih podobnega tibetanskim Budovim kipom. Posedajo ob čudnih pijačah in čudnih jedeh in igrajo mahjong prav z isto mirno preračunanostjo gibov kakor kuliji v Šanghaju. Po nizkih, zamračenih restavracijah se vrši trgovina s kokainom, morfijem, hašišem, orientalskimi erotičnimi sredstvi in vsemi mamili, ki so jih v dvatisoč letih utegnili najti in izumiti ljudje. Vse te mračne hiše so na pogled zatohli domovi pristaniških delavcev, težakov, ribičev, toda za zamreženimi balkoni se skrivajo osrednji uradi za prodajo in nakup sužnjev v 20. stoletju. Marseillesko staro mesto je svetovna centrala za trgovino z belim blagom. Po teh ne opozarjajočih beznicah se sestajajo te vrste prekupci s petih kontinentov. Deset, dvajset, trideset, petdeset tisoč ljudi živi od te, do skrajne meje racionalizacije organizirane trgovine z ljubeznijo. Nobena ženska, ki hodi po teh ulicah, ni svobodna. Vsaki nadzira vsak korak skrbno oko delovnega nadzornika. Izvoz belih sužnjev ženskega spola bi moral tvoriti po vrednosti eno izmed najznatnejših postavk v eksportni statistiki Marseillea. Toda take statistike se ne objavljajo, ker je v interesu Francije in francostva, da ostane ta narod, ki ni pri iskanju blagostanja nikdar izbiral sredstev, še naprej pred svetom nosilec civilizacije, boljše bodočnosti in vsega dobrega za človeštvo.

Nad to mračno borzo za človeško strast nima moči nobena policija, zakaj vsakokratni policijski prefekt spada, če že ne med upravne svetnike, pa vsaj med štipendiste tega mesenega trusta. Iz Marseillea izvažajo ti trusti na leto desettisoče duš in jih prodajajo po vseh beznicah sveta, v Ženevi pa nastopajo ognjevit francoski govorniki na sejah odseka za pobijanje te vrste trgovine v imenu človeškega dostojanstva. In kralji prav te vrste trgovine si dovoljujejo lepe geste in poklanjajo iz tisoč in tisoč beznic natekle milijone prav temu človekoljubnemu odseku.

Je že tako, da življenje ljubi mnogo vrst šal in francoski esprit se odlikuje prav po finem in kultiviranem smislu za humor, ki se ob njem opajajo množice idealističnih zanešenjakov po svetu.

Toda pri tem splošnem pojmovanju bi bili potrebni morda majhni popravki: Francoz ni idealist, temveč filistrski koristolovec, ki je vse čase znal vse idejne vrednote od religije in človeških pravic do treh gesel revolucije izrabljati spretno kot kulise svojega pohlepa in teženja po blagostanju. Prvi seznam človeških pravic so vezali v človeško kožo, to ni samo paradoksen slučaj zmedenega časa, temveč dokaz neizbrisne poteze člo-

veškega značaja: da mu je lastno samoljubje več kakor korist človeka. Pravico priznava tak človek samo zase in je v njenem imenu zmožen početi vse. To dokazuje skoro vsa zgodovina francoskega evropskega in kolonijalnega imperija. Dokaz, majhen toda značilen, je tudi to marseilsko staro mesto.

Tu tudi nihče ne z opijem, ne kokainom, ne s prostitucijo ne zganja nobene mistike. Oblast dobro ve za vseh toliko in toliko sto sumljivih krajev, pa obstane s prekrizanimi rokami zunaj. Zvečer stoje straže samo pri vhodih v te zmedene ulice, ki imajo svojo pravico in svojo sodbo. Tu izginjajo ljudje bolj brez sledu in temeljiteje kakor v indijskih džunglah. Obrtni davek je redno plačan, drugo vprašanje za oblast ni zanimivo. Če izgine sto ali tisoč ljudi, je to pač majhna skrb.

Podnevi ima ves ta kraj podobo malega izumirajočega mesta. Tu pa tam majhen trg z nekaj stojnicami, kjer prodajajo neizrečeno debele ženske, ginljivo prijazne in postrežljive. To so take, ki so se v krepkih letih nekako prebile skozi vso bedo, trpljenje in izmозgavanje po beznicah in so se konec koncev priborile do moža in skromne branjarije. Okrog njih se igrajo zakrneli otroci z znaki podedovanih bolezni. Pred pragovi čistijo ribe, da se cedi kri po kanalih. Ženske oblečene zgolj v predpasnike s krvavimi rokami trgajo drobovino iz velikih zavaljenih tunov. Tujca, ki blodi podnevu tod, gledajo radovedno. Zdaj pa zdaj izbruhne kje hrup, da nihče ne ve zakaj. Potem se začne tek, kriki, preganjanje in cela ulica se podi za neznanim vzrokom nemira. Tako gre od dneva v dan.

Zvečer zazore vsepovsod rdeče svetilke, reklamni napisi v najbolj čudnih besednih izrodkih gore nad vrati. Vse sile, kar jih more napeti človek, so na delu, da pomorejo sužnjem za temi zidovi do kosa kruha. Kos kruha, to je bridki smisel vsega človeškega nehanja.

V zmedene steze tega blodnjaka romajo skupine in posamezniki vseh narodov sveta, ogledujejo napise in vzorce, odhajajo in dajejo prostora novim. To romanje ne neha vso noč, vso noč prihajajo in odhajajo ljudje, črnci in kanibali in čistilci Bude in ognja. Dobrotna mati Evropa se zaveda svojega poslanstva in jih obdarja s tistimi darovi, kakor je z njimi uničila že desetine človeških plemen na zemlji. Ni vrag, da bi ji vsi ti, ki prihajajo sem na njena prsa, nekoč ne znali biti hvaležni za to.

Po obali sede radovedneži in zro vso noč v te prehode, ki ločijo dostojni svet, ki vrvi po Quaiu des Belges in po Canebièri, od rdeče svetlobe onstran teh visokih kulis in si mislijo svoje...

Človek hodi tako po tej zmešnjavi strasti in ubožstva in ne ve kaj naj misli. Tu in tam ga sredi teh templjev sreča samotna podoba Madone na zidu, kjer vso noč gore drobne žarnice in je spet v zadregi zaradi čudnih in neodgonetljivih človeških poti. Potem se mu morda primeri, da stoji v lepem jutru gori na ploščadi pred cerkvijo Notre-Dame de la Garde, Marije čuvarice, ki so si jo postavili mornarji vsega sveta na strmi pečini nad mestom. Sem roma pol Francije, skoraj kakor v Lourdes. Prihajajo penzionisti in elegantne dame, pomorski oficirji, ki poklanjajo Madoni v zahvalo svoje sablje in mornarji z izrezljanimi ladjicami. S ploščadi pred cerkvijo je razgled kakor v pravljčno deželo: na zaliv, na Ifske skale in utrdbe, na stotine dimnikov, ki dihajo po pristanih, na dolgo Promenade de la Corniche, ki ovija četrtino mesta, na gozdnata višavja v ozadju. Pred vhodom v Cerkev stoji livriran vratar,

pregleduje žensko obleko in je zelo strog. Dame vseh barv in vseh vzorcev smejo v cerkev samo, če imajo dolge rokave, nogavice in pokrivala. Potem hoče nenadno v cerkev dekle v ponošeni obleki brez vseh teh pritiklin pravoverne dostojnosti, ki mu po obrazu ni težko prisoditi, v katero vrsto ženstva mora spadati. Smešno bi bilo misliti, da bi je vratar ne zavrnil, zakaj tako je v redu in prav. Toda dekle, ki se mu vidi da je tista oblekca iz povaljanega crêpea edina, ki jo ima, izbruhne v krčevit jok in v obupne prošnje, da hoče na vsak način v cerkev. Vsi elegantni in dostojni romarji začudeno pogledajo za dekletom, ki s skrušenimi koraki stopa od svetišča, nad katerim kraljuje pozlačeni kip Matere Božje. Ne morejo razumeti, zakaj naj bi tu kar na lepem ne bilo nekaj v redu. Nekaj, zaradi česar bi bilo treba jokati. Saj je že od nekdaj tako odločeno, da smejo v svetišča le ljudje s svatovskimi oblačili... In mali prizor je pozabljen prej, kakor utihnejo počasne, obotavljajoče stopinje...

USODA TINČA RAŠČANA

MIŠKO KRANJEC

Mož, ki leži v visoki travi kraj dozorevajočega žita, z rokama pod glavo, gledajoč visoko sinje nebo in blede megle, je Raščan Tinč; bogat človek iz vasi, star dobrih štirideset let. Ženska poleg njega pa, ki se opira z eno roko ob zemljo, z drugo pa drži dolgo travno bilko v ustih in jo žveči, morda dve leti mlajša od njega, je Geta Lejkova, do včeraj dekla pri gozdarju, zdaj pa brez službe. Dve uri je tako sede dremala in čakala, da bi se Tinč prespal. Bil je pijan, pa se je zdaj hvala Bogu zbudil, a se nemalo začudil, ko je zagledal njo poleg sebe.

»Kaj prav za prav hočeš od mene?« je zinil, ko si je basal pipo in nje ni pogledal.

»S tabo grem«, je odvrnila ženska malomarno.

»Tako, z mano. Lepo si si to izmislila. A kaj hočeš pri meni, to bi rad vedel.«

»Delala bom, saj si prej rekel, da nimaš ženske pri hiši.«

»Nimam ženske!« je vzkliknil Tinč, »kakor da bi jo kaj pogrešal! — Povem ti: nobene ženske nočem pod svojo streho. Poznam vas dovolj dobro, in se ne zmešam več. Približno pred dvema letoma je bila pri meni ena takih kot si ti, samo teden dni je bila, pa sem jo že preizkusil in odslovil. Samo jedla je in pila, ko pa je odšla, sem dognal, da manjka tega in onega.«

»Prav se ti je godilo, zakaj pa nisi dobre poiskal. Prav je imela, vedela je, da je tebe lahko potegniti.«

Tinč je pogledal Geto, bil je toliko jezen, da ni ničesar rekel. Nazadnje je pa vendar dejal:

»Ne, nočem te pod streho. Bog ve, kako si živela. Slišal sem marsikaj. Znabiti ni vse res, lahko pa je še kaj hujšega.«

»Da le moreš tako govoriti. Mislim, da nisem slabše živela kot ti. Saj sem slišala, kakšen si na ženske. In pomisli samo, kakšen si bil pred dvema urama, ko si me srečal. Nisi najlepše govoril in ne delal. Vsakomur bi se bilo gnusilo tvoje govorjenje, tudi meni se je, pa sem si

misllila, revež je, malo se je napil, ni da bi ga obsojala. In samec je, taki ljudje se ločijo od drugih. A srce ima dobro.« Na to Tinče ni imel kaj odgovoriti, ona pa kot bi bila dobila potrdilo za svoje besede, je še pohitela. »No, vidiš, kako te poznam. Ko sem bila v svetu, sem se te često spominjala, in se obenem vedno bala. Dejala sem si: kaj boš misllila nanj. Kdo pa si ti in kdo je on? On je bogat človek, in če sta bila mlada velika prijatelja, je pozabil. Nikoli me ni ljubil, kakor jaz njega. Srečo z njim naj uživa tista, katero si izvoli njegovo srce. Zdaj ga pa nenadoma srečam: kolovrati po cesti in ne ve, kam bi se zagnal. Samo pes ga spremlja. Ustavim ga in povprašam: Kam pa ti, Tinč? Sprva me ni poznal, potlej me pa povleče za roko v gostilno. Pojdi pit z menoj, pravi, pojdi, Lejkova Geta. Vse dobiš, kar ti srce poželi, vse, samo moja moraš biti, z menoj moraš.«

»To da sem ti rekel?«

»Prav to. Potlej si me pa povlekel in si me zavedel v greh. In zdaj, ko si se prespal, zdaj praviš: Poberi se! Lepo je to od tebe.«

»Če bi bila poštena, ne bi bila šla z menoj.«

»Poštena?! Tako, kot bi bil ti kaj poštenejši od mene. Seve, greh storiti, to si želel. Jaz pa sem si misllila: on je domač, ne bo hotel kaj hudega. Saj sem ga slišala včasih, kako je rekel, prav kakor njegov oče: Deca, samo greha ne, greh je grda stvar. A oče je bil res človek. Ti pa, zdaj te vsakdo lahko vidi, kakšen svetnik si.« In še je govorila, dokler se ni razsrdil in dejal: »Prenehaj, če ne, te udarim, da boš krvava.«

»Tako«, je rekla in solze so ji stopile v oči. »Tako delaš z menoj.« Dvignila se je in šla. Od strani je videl, da misli res oditi. Zaskrbelo ga je, čez čas se je dvignil in šel za njo. Godrnjaje je gasil pipo, dokler Gete ni našel za ržjo, kjer si je brisala oči s predpasnikom, in zvečila travo. Nekaj časa jo je gledal, nato pa dejal:

»No, kako si si premislila? Kaj hočeš?«

»Od tebe nočem ničesar«, je rekla čez čas. »Pred sodnijo pojdem, povem, da si me zavedel, da si mi vse obljubljal, potlej me pa pregnal. Tam te že naučijo poštenosti, boš videl.« To s sodnijo je bila huda stvar. On je bil pred sodnijo samo enkrat v življenju, ko je nekoga premlatil, ker so ga razsrdili. Takrat so ga obsodili na štirinajst dni ječe. Pa tisto ni bila tako velika stvar v primeri s tem, tega se je zavedal. Pa že tedaj so ravnali z njim, da ni bilo lepo.

»No, da«, je dejal. »Poznam te, ti si res zmožna iti pred sodnijo. A kaj hočeš od mene.« Ona pa je le govorila o sodniji, da je bil nazadnje že močno jezen. Prijel jo je za rame, jo dvignil in močno jo stiskajoč hrkal: »Če mi še enkrat zineš o sodniji, te zadavim ko mačko.« Stisnil jo je za vrat, da se je opotekla; bil je močan človek. Ko se je dvignila, hlipajoč za sapo, je šla, ne da bi se še kaj ozrla.

Tinč pa je stekel za njo, jo spet ujel za rami in dejal: »Tak za božjo voljo, ne bodi taka.«

»Pusti me!« je siknila.

»Vsaj počakaj, da se pomeniva.«

»S tabo se nočem več meniti.« Pa jo je le ustavil in dejal že skoraj v joku: »Nisem misllil, da si taka. Naj bo, le pojdi me tožit, hudo ti bo še žal, hudo. Vprašal sem: Kaj hočeš od mene. Ona pa: Tožit te grem.«

»Kako si pa delal z menoj.«

»Zakaj si taka?!«

»A kakšna naj bom?«

»Ne bi smela tako neumno govoriti. Ali veš kaj si rekla? Naj te poročim. Le kako si moreš kaj tako blaznega izmisliti!«

»Poročim! Rečem ti vendar lahko, saj te s tem nisem snedla. A če bi bil ti pošten, bi dejal: Tako je, draga moja Geta, poročiti te zaenkrat ne morem, ker to ni tako enostavno, treba je prej premisliti. A ker nimaš strehe, pojdi z menoj, dokler si česa ne poiščeš. Pri meni je potrebna poštena ženska roka. Vidiš, tako bi bil lahko rekel, in jaz bi ti ne bila zamerila.«

»K sebi na dom! Kako si moreš kaj tako nespametnega izmisliti!«

»Kako nespametno? Hišo imaš in zemljo in kruha, jaz pa ničesar. Niti službe ne dobim kmalu, ko je tako težko za take stvari.«

»Ne«, je odkimal po premisleku. »Kaj bi pa ljudje rekli, sorodniki in drugi. In gospod župnik? Ker so strog mož, bi imeli celo pridigo o tem. Ali si moreš misliti kaj hujšega?«

Geta je prikimala. Razumela je in rekla:

»Saj ni treba, če se že tako bojiš, da sem ves dan pri tebi. Čez dan lahko odidem, samo zvečer pridem. Lepše je, če veš zvečer kam iti!«

»Moram premisliti.« In res je premišljal.

»Lep mož si mi ti, še take malenkosti si ne upaš.«

In tako se je naposled udal. Rekel je:

»Lahko prideš, če že hočeš, a šele, ko bo mrak. Pa da mi ne pojdeš po cesti, temveč zadaj, kjer so gozdovi, da te kdo ne bo videl.« In sta se poslovila.

Zvečer je prišla v prvem mraku, kakor sta se domenila. Ždel je že nekaj časa pri oknu, da bi videl, kdaj pride. Prihajala je brez vsake bojazni, nič se ni vlekla ob meji, kar ga je nekoliko vznemirjalo. Ona pa se je prismehljala v sobo in dejala:

»No, si me čakal?« Zdaj je bil še bolj razočaran. Da mu to tako mirno reče; bal se je, da se ne bi resno razjezil. Gledal je culo, ki jo je imela v rokah.

»Moje stvari so«, se je opravičila, ko je videla njegov pogled. »Imela sem za grmom, pa sem se bala, da mi ne bi kdo odnesel. Ni veliko vredno, ali nekaj je vendar. Zame je dobro.«

»Tako? A kaj misliš s tem?«

»Tu pustim, saj je dovolj prostora.« Odprla je omaro in basala vanjo svoje cunje. Nato si je oddahnila, rekoč: »Zaenkrat sem brez skrbi. — Ali imaš kaj jesti? Lačna sem.«

»V kuhinji si poišči. Mleko je v loncih.« Prinesla pa si je mesa. »Nisem rekel, da si vzami mesa.«

»Mleka se mi je zdelo škoda, ker se še ni sesedlo. — Rajši prižgi luč.«

»Ne«, je dejal. »Da bodo zijali skozi okna? Takoj pojdeva spat. V mali sobi imaš posteljo in slamo. Ampak to ti rečem: jutri naj te dan ne dobi pri meni. Sicer mi ne pridi več blizu.«

Ko se je navečerjela, je odšla, voščila mu je lahko noč in se zaklenila v sobo. Tinč pa je stopil ven po potrebi, mimogrede prisluhnil v prikletu, če bi kaj slišal iz njene sobe. Nato je zaklenil duri in stopil v veliko sobo, kjer je bila njegova postelja. Legel je počasi, a dolgo ni mogel zaspiti. Premišljal je in se premetaval, kakor bi bil holan.

Ko se je zjutraj zbudil, je bilo prvo, kar je dojel, da nekdo poje. Opirajoč se na komolec, je poslušal in gledal skozi okno. Zunaj je bil

dan, zgodnje pomladno jutro. In je dognal, da Geta poje. Prvi trenotek Tinč ni bil nevoljen. Celo nekaj prijetnega je bilo v tej njeni pesmi. Mnogo let je že minilo, kar ni bilo petja v hiši. Tu je že dolgo vladal mir. Samo kokoši so kokodakale po dvorišču. Zdaj pa je tu pesem. A to veselje je bilo kratko. Že ga je obšla nevolja. Prestrašen, da bi kdo znal slišati, da poje ženska v njegovi hiši, se je splazil do vrat in se pritajeno zadril v kuhinjo:

»Tak, za vraga vendar, ne prepevaj!«

»Kaj pa je?« je vprašala Geta glasno in brezskrbno.

»Za božjo voljo, ne prepevaj! Saj te lahko kdo sliši?«

»Pozabila sem«, se je opravičila.

»Kaj še nisi odšla?«

»Nisem še skuhala.«

»Saj sem ti rekel, da odidi pred zoro.«

»Pred zoro? Misliš, da sem pozabila? Pa sem si dejala: zajtrk skuham, preden grem, saj mu tako nima kdo pošteno skuhati. Ne boj se, da bi me kdo videl.« Prenehala je peti, kar ga je pomirilo. Sedeč na postelji je premišljal o vsem tem. Tako jo je pričakoval, da mu je prinesla vode v krnici za umivanje. Gledal je začudeno to novost.

»Čemu vodo,« je godrnjal, »saj se umijem, ko napajam kravo.«

»No, lepše je, da se umiješ v sobi.« Odšla je, pa kmalu, še preden se je obrisal, je že spet butala v vrata.

»Odpri!« Skočil je odpirat. Pri tem se je nehote spomnil na svojo mater, ki je vsako jutro prav tako rekla, ko je prinesla jesti.

»Še nisi pregrnil?« je vprašala Geta. In zopet se je spomnil matere, ki je vedno tako dejala, kadar je pozabil na to. Zdaj pa je samo rekel: »S čim naj pognem?«

»Kaj nimaš nobenega prta?« — »Ne«, je priznal in bilo ga je sram.

»Tako,« je dejala, »tak bogatec, pa nima namiznega prta. Kaj pa, če bi kdo imeniten prišel k tebi, kaj bi ga posadil za nepogrnjeno mizo?« Šla je k omari in nekaj brskala.

»Kaj iščeš?« je vprašal v zadregi in jo hotel odriniti.

»Prt,« je rekla, »vsaj kakšen posteljni prt.« Metala je iz omare umazano perilo. »Fej, kakšno ima tu notri, vse plesnivo. Čudno, da še nisi sam splesnil.«

To pa mu je bilo dovolj in je vzrotil:

»Kaj te vse to briga! Pusti lepo pri miru. To je moje in jaz imam lahko, kakor se mi zdi. — Kdo pa te je vabil sem? Pritepenka, rekla si, da takoj odideš, zdaj bi se pa rada tu pasla. — Ne dotakni se več tega!« In odrinil jo je z roko.

Geta pa se še od daleč ni tako razburila, temveč samo skomizgnila z ramama in šla jest. Zato je odšel pred hišo in tam sedel na prag. Po zajtrku je prišla iz hiše, napravljena za pot. Rekla je docela mirno, kakor se ne bi bilo nič zgodilo:

»Ono naj ostane do večera pri tebi, da ne bom prenašala okoli. Zvečer pa odnesem. Nič več nočem imeti s teboj opravka. Za ono naj te pa sodnija nauči, kako se ravna z ljudmi.« In že je šla po vrtu, ne da bi se ozrla. Pa tudi on ni gledal naravnost za njo.

Čakal jo je v pozni mrak, kdaj se vrne po svoje stvari. Pa tistega večera je ni bilo. Zdelo se mu je to docela prav. Veselil se je zmage nad njo in si domišljal, da jo je spokoril. Še po svoje stvari si ne upa. Ko pa

je ta radost po malem zamrla v njegovem srcu, so se zbudile druge misli: bog ve, kje zdaj ona hodi. In počasi je modro dognal: taka ženska je, vleči se.

Zaradi tega je bil spočetka zelo žalosten, dokler se ni prepričal, da je bilo edino prav, da jo je odslovil. Da, dovolj zgodaj jo je prepoznal. Skoraj bi ga bila ujela in omrežila. S to tolažbo je kmalu zaspal.

Drugega dne pa se mu je zdolgočasil. Bil pa je tudi tak mrakoben dan: zaoblačilo se je in zato je bil še bolj nerazpoložen. Gledal je skozi okno oblačno nebo, prisluškoval, kako udarja dež na streho in polzi na tla. Kure so se stiskale k steni, mokre in podobne čudnim nestvorom. Pes je smrčal pod mizo. Na peči mu je odgovarjala mačka. Vse to je danes nevoljilo Tinča. Zdaj si je želel, da bi kdo prišel k njemu in bi se o čem pomenila. Na tihem je mislil na to, da bi to bila naposled lahko celo Geta. Ne bi je metal na cesto. Opravičil bi se pred seboj s tem, da je slabo vreme in moraš še herača pustiti pod streho.

Mislil je na svojo samoto. Tako doslej še ni mislil. Drugekrati na priliko, če je bil dež, je šel ležat in je preležal do poldneva, ko je bilo treba iti v hlev. Zdaj se mu to ni ljubilo. Gledal je svoj vrt, ki je bil po dežju pomlajen, bujno zelen. Toda samota je bila zdaj močnejša. Deset let je preteklo, kar je umrla mati. Prve dni po njeni smrti mu je bilo neprijetno. Vedno je čakal, da se kaj spremeni. Bil je vaje vseh materinih besed, njenega dela: natančno je vedel, kje je ta trenotek mati, kaj počne, kaj bo rekla, če pride k njej. Vsako jutro na priliko, ko je bil tak dež, je prišla iz kuhinje in ga potegnila iz kota, kjer je dremal. »Vstani«, je rekla. Vedno si je kaj izmislila, da je lahko delal, pa ne lenaril. Ona je potlej sedla za mizo in krpala obleko. Ni bilo med njima velikih besed, temveč tako vsakdanji razgovor. Zdajzdaj se je kateri česa spomnil in povedal. O vsem sta se pomenila: o gospodarstvu, o dogodkih po vasi itd. Vse je bilo zanimivo. Zdaj deset let ni imel kdo posegati v vse to. Čas je do tega trenutka zgubil pomen. Zdaj se je zbudil in tiščal nanj z vso silo. Ni premišljal natančno o vsem tem, ker tega ni bil zmožen, občutil pa je neko neskladnost vsega življenja, vseh let, posebno zadnjih deset. Njegovo gospodarstvo se v teh letih ni premaknilo niti za ped naprej. Vse je viselo, kakor mu je mati zapustila. Celo padlo je. Pred desetimi leti je bilo vse to pomembno: bil je kmet, bogat kmet, vas pa je bila revna: majhne kočice, ljudje so odhajali po svetu. Njemu ni bilo treba. Toda, vse se je zaobrnilo: ljudje so dobili gosposko zemljo. Kaj pa, v vsaki hiši jih je bilo po sedem, osem, da, celo po deset in na vsakega so dobili oral zemlje. Res, ni še bila njihova, vendar, kot je slišal, bodo po malem izplačali in potlej bo njihova. In tako so se mu ti ljudje približali. Niso več prihajali k njemu iskat dela in prosit kruha, kakor nekoč. Delali so na svojem, dobro delali, to je Tinč moral priznati; in še so lahko poslali koga od hiše v Kanado ali pa kam drugam, da je pošiljal denar. Morda je vse to vzbujalo v njem neko sovraštvo do ljudi. Prej je bila navada, da so prihajli revni in prosili delo in zato dobili kakšno malenkost. Zdaj jih je moral prositi, da so prišli delat in pogajali so se za denar. Postavljali so nove hiše, podirali stare bajte, napravili povsod okoli hiš lepe vrtove in peli so, vedno peli. Nihče več ni rekel, kako bogat je ta Tinč, kakšno zidino ima. Zdaj so dejali: Poglejte ga, kako je zanikarn, kako se nič ne briga za svoje gospodarstvo.

In vsega tega se doslej Tinč ni tako dobro zavedal. Malomarno je mislil na to. Zdaj pa mu je vstalo, ne da bi vedel v kakšni zvezi. Udal se je čustvovanju.

* * *

Draš Petrovič in Tinč sta bila nekoč velika prijatelja. Dolga leta sta kovala skupno velike načrte in se navduševala. Draš je bil majhne postave, po telesu nedorasel človek, in se dolgo ni mogel oženiti. Poslušal je zvesto svojega starejšega in izkušenejšega prijatelja, ki ga je modro odvrčal od takih neumnosti. Lani pa je prišla k njemu neka mlada ženska in še preden se je Tinč dobro zavedel, da bi opozoril prijatelja in ga odvrnil od take neumnosti, se je Draš že poročil. Draš je živel srečno, so rekli ljudje. Žena pa mu je rodila še otroka, in to je bila zanj res velika sreča in radost.

Tinč pa ni mislil tako o tem.

Poslej ni hotel imeti z Drašem nikakega opravka. Morda je bila to zavest, da je ostal prevaran. Če bi že moralo tako biti, tedaj bi se moralo prej pri njem zgoditi. Toda, zdaj, ko je bil samo njegov prijatelj nesrečen, kakor je Tinč rad pravil komu, zdaj se je Tinč navzel neke visoke samozavesti: šel je mimo Draševga doma vzravnan, žvižgajoč veselo in ozirajoč se na vse strani, samo k Drašu ne.

Tokrat pa je bilo Tinču preveč neznosno, povrhu je bila še nedelja in ni si mogel kaj, da ne bi šel mimo Draševe hiše. Samo mimogrede je hotel pokukati k njim, želeč, da bi ga poklicali noter. Stiskal je roke v žepe in si žvižgal. Pes mu je sledil s povešenim gobcem. Dež je pomaleni pršil, toda zdelo se je, da njega ta dež nič ne moti, nasprotno, kot bi mu celo ugajalo, da je tako vreme.

Draš pa je videl skozi okno Tinča, hotel za njim in ga po vsej sili potegnil v hišo. Kako se je branil Tinč, nazadnje pa je le vstopil, dasi je sovražil Drašovo ženo. Zdaj pa je prišla še ona, Kata, Draševa žena in ni se mogel ubraniti.

»Nisem mislil, da si tak!« je rekel Draš. »Nikdar več te ni k meni.«

»Tako«, je momljal Tinč in dobro se mu je zdelo. »Kaj pa naj bi pri tebi?«

»Tako! Kaj naj bi pri meni! Prej pa si bil vsak dan in vedno si imel kakšen posel.«

»Prej!« je vzkliknil Tinč in hotel še nekaj povedati.

»Draš mi je vse povedal«, je zdaj rekla Kata. »Povedal mi je, kakšna prijatelja sta bila. Vse sta si zaupala. Zdaj te pa ni več. Ne vem, kaj smo se ti tako zamerili, da ne prideš.«

»Kaj bi se mi zamerila«, je rekel. »Nimam veliko časa.«

»Nimaš časa«, je dejal Draš. »Doma posedaš in tuhtaš neumne stvari.«

»Neumne stvari! Tako misliš ti, pa ti povem, da mislim prav zdaj velike stvari.«

»Velike stvari! Kdaj pa ti nisi velikega mislil?!« se je nasmehnil in se spomnil nekdanjih dni, ko sta tako še skupaj kovala velike načrte in si razlagala drug drugemu.

»Zdaj mislim resno«, se je opravičil Tinč. Draš ni bil nikdar tako duhovit človek, kakor Tinč in je vedno občudoval svojega prijatelja.

»Resno«, se je posmehnila Kata. »Radovedna sem, kaj si iznašel.«

»Ne bom več sejal in ne sadil«, je rekel proti Drašu, kot ne bi bilo poleg Kate. Ta pa se je zasmejala široko.

»Mislila sem si, da boš kaj takega povedal.« Tudi Draš se je nasmehnil radi tega.

»Ti se smejiš«, je rekel Tinč proti Drašu. »Pa ne misli, da je to tako neumno, to, kar nosim s sabo. — — Pet oralov jablan mislim nasaditi. Mogoče celo dva oralu več. Po tem je premolknil, kakor bi dal priliko prijatelju, da si oddahne po tej novici. In Kata se je še močneje zasmejala. Drašu pa je plahnel nasmeh z obraza. »Pet oralov jablan nasadim. Ali pa morda več. Zdaj pa poslušaj: čez deset let bo rastlo na teh jablanah tisoč do dva tisoč centov sadja. To prinese čistega dobička trideset tisoč, vsaj toliko.«

Kata se je spet zasmejala. Draš pa ni sledil njenemu smehu. Molče je poslušal. Da, Tinč se ni še prav nič spremenil. Še vse večje načrte nosi s seboj. Tinč pa tudi zdaj ni prenehal, temveč je začel nenadoma razvijati drug načrt. »Le smej se«, je dejal proti prijatelju, čeprav se ta ni smejal. »Saj se še nisem odločil za ta načrt. Lahko, da začnem kaj drugega. Mislil sem tudi na to, da bi se dalo gojiti race ali pa svinje. Potlej je treba polje drugače obdelati: to se pravi, nasaditi je treba samo koruzo. Ti veš, kakšna je naša zemlja, koruza bi rastla. Živina bi pa tudi toliko napravila gnoja, da bi ga bilo dovolj. Karkoli gojiš tako v velikem številu, kakor mislim jaz, nese dober dobiček. In od tega odračunaj, kar porabim zase in še ti dovolj ostane.«

Draš je bil pijan od teh besed. Natakal je Tinču vina, kakor v starih časih, ko sta prišla v gorice in se navduševala za velike stvari. Poslušal je zvesteje kakor najlepšo pridigo v cerkvi.

Kata ni bila neumna ženska in je lahko opazila vse to. Prej se je smejala Tinču in njen smeh je vlekel Draša za sabo. Zdaj je bilo brez pomena smejati se. Zato je bila resna, gledala nekam mimo onih dveh in dejala naposled zelo resno:

»To bi bilo dobro premisliti.«

Tinč je bil presenečen. Da, bilo je res, da je imel velike načrte, toda vsi so tako lahko umirali, kakor so se rodili. Nikdar mu jih ni nihče potrdil, temveč se je vsakdo samo smejal. In morda ga je prav to spravilo nekoliko iz ravnovesja, da mu je Kata pritrdila. Če bi se bila še naprej smejala, bi ga to prav nič ne razburilo. Nasprotno, še z večjo vnemo bi mislil na te stvari. Zdaj pa je imel občutje, kot bi se mu na pot zavalila nepremagljiva ovira.

»Ti tudi tako misliš?« se je Draš ozrl po svoji ženi in ji bil neskončno hvaležen.

»Da, premisliti bo treba«, je menil Tinč, ki je zdaj prvič dosegel trda tla. »Mnogo sem se pečal s tem, a do podrobnosti še nisem prišel. Tudi se še nisem odločil za to ali ono. — — Če bo šlo vse v redu, naposled tudi tebe lahko vzamem zraven. Če že zraste tisoč metrov jabolk, jih lahko poleg tega še dva ali celo tri tisoč.«

»Da«, je pritrdila Kata. »Tako mislim, da njega ne bi prezrl, ko bo vse premišljeno.«

»Ti tudi tako misliš?« je pohitel Draš. »Znabiti pa bo kaj iz tega.«

Draš bi vriskal od radosti in skoraj bi se spozabil in Tinču pokazal na ženo, čes, vidiš, kaj je ženska pri hiši! Tinč pa je bil tudi vesel, dasi Kati ni prav nič zaupal. Ali vina se ni branil in ne pogač. Moral si je celo

priznati, da ženska speče boljše pogače kakor moški. Ali tako globoko še ni padel, da bi kaj takega priznal ženski.

In že je bil večer, ko se je Tinč vračal. Nič več ni dežilo. Nebo se je zjasnilo, zrak je bil hladen, a njega to ni motilo, da ne bi razlagal svojemu psu o samih velikih stvareh. In pes mu ni ugovarjal.

* * *

Nemalo se je začudil, ko je obstal pred svojo hišo, zakaj notri je gorela luč. Ozrl se je po sosedovih in skušal dognati, če se morda ni zmotil in zašel kam drugam. Da, bila je njegova hiša in svetloba je padala skozi okna. Ujel je celo, da je nekdo šel mimo luči in jo zasenčil. Stopil je do okna in se povzpел, da bi videl skozi.

Kaj pa, v hiši je bila Geta. O ti prokleta ženska! Najbrž je našla ključ. Tinč ga je vsa leta vtikal na isto mesto, kakor je bila navada med domačimi, če je kateri prišel prej, da je lahko odklenil. Geta pa je že kdaj videla Tinča, ko je jemal ključ. Zdaj pa je Tinč za trenotek pomislil, kaj bi bilo najpametneje storiti. Iti po žandarje ne bi bilo nič tako napačnega, pred vsem bi se potlej za vselej odkrižal te ženske.

Nazadnje pa je samo odprl in vstopil.

»Dober večer«, je rekla Geta, ki je baš večerjala.

Tinč na to ni mogel kaj odgovoriti. Stal je sredi sobe in jo samo gledal.

»Kako je zdaj s tem«, je zinil naposled. »Ali je to moja hiša ali tvoja?«

»Kako moja ali tvoja«, se je začudila Geta in ga neumno gledala. »Kaj pa je?«

»Kaj je? To bi rad, da mi poveš, ali je to moja hiša ali tvoja.«

»Zakaj pa moja?« se je čudila Geta čim dalje bolj. »Kdo ti je pa to natvezel.«

»Nihče mi ni ničesar natvezel, samo rad bi vedel, kako prideš ti v mojo hišo. S kakšno pravico si prišla in kje si dobila ključ. Ali veš, da te lahko izročim sodnji in ali veš, da bom to tudi storil? Naj ona opravi s teboj, kakor je prav, jaz nočem imeti s teboj več nikakega opravka.«

Bil je zadovoljen sam s seboj, da ji enkrat lahko tako zagrozi, kakor je pred nedavnim ona njemu, radi česar je imel toliko skrbi. Že si je predstavljal, kako jo sodniki mrcvarijo, da je groza, ona pa se čimdalje bolj zapleta v zanke. — Pa Geta se za to menda ni mnogo brigala, zakaj slej ko prej je mirno dalje jedla in leno mislila. Rekla je malo kasneje, pa hudo mirno:

»Sedi, da ti prinesem večerjo, če še nisi jedel.«

»Mi ni treba nositi nikake večerje. Pred vsem ne maram tega, kar si ti kuhala in kar si prijemala s svojimi umazanimi rokami.«

»Prav«, je pokimala. »Saj vidim, da se ti je danes nekje dobro godilo.«

Ta njen mirni govor ga je docela razorožil. Prenehal je kričati, ne vedoč, kakšen naj je do nje.

»Sedi, sedi,« je dejala, »saj nisi prišel na tuje.« Kaj pa, saj je njegova hiša in lahko sede. Sedel je za mizo nasproti njej, kot bi se hotel o čem pomeniti. Pogled mu je splaval po sobi in je videl: soba je lepo pospravljena, nikjer ni videti smeti, v kotu ni cunj, kakor običajno. Postelja je postлана, pogrnjena s svežim prtom. Slike, ki so prej visele brez reda na

steni, kakor stare cunje, so bile zdaj lepo pobrisane, razobešene tako kakor je imela navado mati.

Vse je delalo na človeka drugačen vtis. Tudi prezračeno je bilo, da si lahko dihal.

Videla je njegov pogled, ki je blodil po sobi, se malce nasmehnila in dejala naposled:

»Tako si imel razmetano po sobi, da ni bilo mogoče gledati. Če bi bili to tvoja mati videli, bi drugače govorili s teboj. Ne bi bili zadovoljni, kakor si misliš.« To je bilo res in ni imel kaj odgovoriti. »Dobro se jih spominjam,« je nadaljevala Geta, »kako skrbna ženska so bili. Vedno so delali, brez počitka. Kaj pa počne njih sin? Moj Bog, če bi vedeli! Po vrtu vse razmetano, plota nikjer, streha razdrta, okna razbita, v sobi kup smeti! Kaj pravim — kup smeti! Dobro bi bilo, če bi bile na kupu, to bi že še bilo. Ali do gležnja zasmeteno. Tako bogastvo, pa taka zanikarnost pri hiši. Ne, to se redko najde.«

Vse to je bilo res in Tinča je bolelo, da mu to pripoveduje baš Geta in da on ne more ugovarjati. Misli je na sramoto, v kateri ga je našla in o kateri bo pripovedovala, kamorkoli bo prišla.

»To je res«, je naposled priznal. »Ne misli, da vsega tega nisem videl. Le časa nisem imel, to se pravi, ni se mi ljubilo, ker sem se bavil z velikimi načrti. Neumno bi bilo zdaj vse urediti in popraviti, potlej pa spet razdreti in začeti znova.«

»Da, saj te poznam. Lahko si mislim, kaj si takega iztuhtal. To je pri tebi bolezen: vedno kaj iztuhtaš, kar nima nobenega pomena. Jutri boš pa spet kaj drugega mislil. Storil pa doslej nisi ničesar.«

»To je res, da nisem,« se je opravičeval, »ali ne misli, da se zdaj ne lotim. Vsa vas bo gledala, vsi se boste čudili.«

Geta se je zasmejala široko: »Saj se že dolgo čudimo.«

»Zdaj se smejiš«, se je vznemel, »A povem ti, da se ne boš dolgo.«

»O, saj se ne smejim zato, ker ti ne bi bil zmožen česa storiti, temveč zato, ker si prelen, da bi kaj začel. Če bi bilo kaj takega, kar bi lahko dremajoč v kotu izvršil, potlej bi verjela. Škoda, da si nisi izmislil, da bi redil ovce ali kaj podobnega.«

Posmrknil je. »Ovac ne mislim rediti, a nekaj podobnega pa. Velik sadovnjak bom zasadil. Pet oralov jablan, oral hrušk in dva oralu sliv.«

Zdaj pa se Geta ni zasmejala, kakor prej, temveč ga je samo pogledala. Nekaj je mrmrala in si pokimavala. Zato je bil radoveden.

»No, zakaj se pa zdaj ne smejiš, a?«

»Premišljam, ali bi bilo kaj iz tega, ali nič.«

Po teh besedah je Tinč zrasel v svojih očeh, nasmehnil se je pomilovalno proti njej in dejal:

»Premišljaš! Pa ti povem, da ni treba nič premišljati. Že drugi so mi rekli, da je pametno in celo taki, ki nikakor ne bi radi videli, da bi prav jaz to izvedel.«

»To si mislim. Samo kar tako ne bo šlo. Potreboval boš pomoči.«

»Tisto je res, a koliko je revnih ljudi v vasi, ki radi pridejo pomagat.«

»Za denar, tako pa ne več.«

»Ošabni ste postali reveži. Včasih je bilo drugače.« Geta se je nasmehnila:

»Izpametovali smo se. — Nekoga boš pa moral imeti, da bo vedno pri hiši. Pomisli samo, da se boš moral ti vedno okoli voziti.«

»Imaš prav. Mislil sem že na to«, je lagal. »Sicer pa, saj deklo dobim kadarkoli.«

»Da, deklo lahko dobiš, ali vprašanje je, če boš ti znal poiskati pravo. Lahko te potegne, čemu pa potlej vse tvoje delo?«

Vse to je bilo hudo res in je premišljal o tem. Geta pa tudi ni bila ženska, ki ne bi vedela, kaj je prav. Ni ga predolgo mučila z izpraševanjem ali pa nasveti. Rekla je:

»Spat pojdem.«

In tiste noči ni mislil na njo, temveč na denar, ki bo pričel vreti v njegovo hišo. Mimogrede se je spomnil in tokrat se mu ni zdelo tako napačna. Ko pa se je drugo jutro zbudil in slišal v kuhinji pesem, ga to ni prav nič vznemirjalo. Na pol dremajoč je poslušal njen glas, ki je bil nekoliko tresoč, a vendar lep za njegovo uho. In pri zajtrku sta se pomenkovala, kakor mož in žena. Svetovala mu je to in ono in on je prikimal. Toda, ko je hotela na polje, se je vznevoljil.

»Ne«, je dejal. »Tako daleč pa še nisem. V malo sobo te zaprem.« In res jo je zaprl, da ne bi ušla, ko bi bil on zdoma in bi jo sosedje videli delati po vrtu. Prav zvesto ga je počakala v mali sobi. On pa se je vrnil nekoliko prej ko običajno. Dejal je, da zato, ker se je res bal, da ne bi ušla, a to ni bil pravi vzrok. Zakaj posedel je nekoliko pri njej in ji pripovedoval o vsem, kar je ta dan počel. In ona je prikimala.

Tako je prešel ves teden. Geta mu ni bila v napotje. Nasprotno, zdelo se je, da brez nje ne more več živeti. Opravljala je mnogotere malenkosti s tisto žensko skrbnostjo, ki je bil vajen od matere. Poslušal je njene nasvete in jih upošteval. Držal se je doma in nerad je šel na polje; vzeti s sabo si je pa ni upal, da ljudje ne bi izvedeli za njegovo skrivnost.

Nekega dne pa kakor bi se ujel v slabem dejanju. Pokaral se je v duši in naposled vprašal Geto:

»Kdaj pa ti misliš oditi?«

»Kako oditi?«

»Tako, oditi pač, proč. Kaj še nisi našla službe?«

»Službe! Kaj misliš, da je danes tako lahko dobiti službo. Kaj ti veš, ko sediš na svojem! Kdaj si ti trpel lakoto, kdaj si hodil po svetu, da bi vedel, kako je. Če bi samo teden dni hodil po svetu, bi drugače govoril.«

»Kaj pa misliš storiti?« ga je zaskrbelo.

»Tu ostanem«, je rekla. »Ali bi bilo lepo od tebe, da bi me preganjal, ko imaš vsega v izobilju. Če imaš dušo v prsih, tedaj ne boš več tako govoril. Deset ljudi bi lahko živelo na tvojem, ne pa eden. In še denar bi ti napravili. Tako pa skoraj vse preide, ker ni gospodarja in ne gospodinje. Spomni se samo na svojo mater, kako dobra ženska so bili. Kolikokrat so mi rekli: Kako si ti, Getika, dobro dekle. Ko bi bila naša, ali pa če bi vsaj pri nas služila. Ne veš, kako rada bi imela tako hčer, ali pa vsaj tako žensko pri hiši.«

»Lažeš!« se je razsrdil. »Tako ti že niso rekli.«

»Ne baš tako natančno, ali nekaj podobnega je bilo.«

»Lažeš, sploh ničesar ti niso rekli.«

»Pa mi niso, če ti bolje veš. Sicer je pa vseeno, če so kaj rekli ali ne. Jaz nimam kam iti, ti pa imaš vsega preveč.« Pomolčala je nekoliko, nato pa dejala: »Vzemi me v službo.«

Nekaj je posmrkal, nato pa dejal: »Ne, to ni mogoče.«

»Saj ne prosim za vedno. Ko dobim službo, se takoj odselim. Ne bom ti v nadlego.«

»Ne«, je odločil. Pri tem je ostalo za tisti dan in s tem sta šla spat.

Njenih stvari pa ji vendar tudi poslej ni vrgel ven, čeprav je bil prepričan, da bi bilo to edino pametno. Ona pa je slej ko prej delala enako skrbno in zvesto in še mislila ni na plačilo. Zdaj je navadno že zjutraj nakrmila kravo in ko je on vstal, mu je samo rekla, naj jo napoji. To mu je ugajalo. Nekega dne pa je dejala:

»Lahko bi kupil gujčka; koliko lepe ščave pride v nič, ker je nimam komu dati.« Nekaj je godrnjal, a čez dva dni je privezal skrinjo na kolca in se odpeljal po svinje. In potlej sta skupaj presojala, kakšne vrste so, če so dragi, kar je Geta rekla, da so, pa da on ne zna kupovati; njega vsakdo znori. Bilo ga je sram radi tega, ker pa je rekla, da so lepe vrste, se je nekoliko potolažil. Prišla je košnja. Tinč je klepal koso in godrnjal, da bi moral imeti dva kosca, da bi mu pomagala. Tedaj se je ponudila Geta.

»Kosila sem in je bilo dobro.«

»Tisto že«, je prikimal in ji verjel. »Pa saj ne zato! Pozabila si, da ljudje ničesar ne vedo o tebi. Potlej bi pa vsakdo videl, kako je.«

»Bedak si«, je dejala. »Saj že tako vsa vas ve, da sem pri tebi. In enkrat bom tako morala med ljudi.«

Strmel je, kot ne bi razumel. Potlej pa je odkimal: »Nesrečna ženska, kako si me zavedla.«

Branil pa ji ni, ko je rekla, da mu pojde pomagat. In izkazala se je: kosila je, kakor starejši izkušeni kosci. Celo njega je izrezala; zaostal je. Ne, Tinč nikakor ne bi zmogel vsega: najprej kositi, potlej razbrcati, obračati, skupaj znositi in posušiti. Pri grabljanju pa je bila ženska neprimerno spretnjša kakor on. Še preden pa je bilo suho, je dejala Geta:

»Kako boš pa vozil domov, ko imaš samo eno kravo.«

»Draš mi da eno za ta čas. Ali pa kdo drugi.«

»Da, in te niti malo ne bo sram. Radovedna sem, zakaj ne bi mogel imeti dveh krav in vsega sam opraviti.«

To je bilo zopet res in kaj je hotel? Med tem, ko je ona sušila, si je oprtal torbo na rame in šel iskat kravo. Brez nje se ne bi mogel vrniti. In res je zvečer privlekel za sabo lepo mlado kravo. Draga je bila in zaradi tega je nekoliko sitnaril, naposled pa se je udal samemu sebi, ko si je dopovedal, da se za takega bogatca ne spodobi, kakršnakoli šeka. In lepo je bilo zdaj gledati, kako sta nalagala seno na voz. Kako spretno je delala zaklade, se smejala Tinču z voza in ni pozabila povedati običajnega dovtipa, da je enkrat ona zgoraj in da so dedci zanič. Kimal je in si dejal: Prekleta baba, fest je! Rekel pa ni nič, temveč si je samo pipo nažgal, ko sta opravila.

Nekega večera sta nekoliko posedela za mizo in se menila. Geta se je izkazala za pametno žensko. Nič več ni Tinča mikalo, da bi jo pregnal. Celo na trenotek je mislil, ko bo odhajala in kako bo potlej pusto. Tinč je bil možak in ko je ona hotela spat, tedaj jo je prijel za roko in jo ustavil. Nekaj časa se mu je samo smehljala in spuščala čudne, smeđu podobne glasove, ki pa vendar niso bili pravi smeh. Ko pa je on dejal, da mora biti njegova to noč, tedaj se je prestrašila in začela trepetati;

dejala je, kako more tako grešno misliti, on, o katerem si ne bi bila nikoli kaj takega mislila.

»Neumnica«, je rekel. »Kaj se bojiš. Kaj pa se more zgoditi?«

»Saj to je greh.«

In ko je začel premišljati o grehu, tedaj se je privila k njemu in se mu dobrikala. Toda, jutri jo vrže na cesto, je rekla zbegano. Zdaj tako misli, jutri se bo pa kesal. — Kaj pa si misli, je dejal velikodušno. Če je že dozdej ni vrgel na cesto, je jutri prav tako ne bo in ne kasneje. Saj potrebuje dekle. In boljše si ne more želeli.

Da, toliko časa sta se igrala, da se mu je udala in šla sta skupaj ležat.

Potlej se je držal dva dni nekam spokorno. Kaj pa, greh je bil storjen in Geta mu je kmalu nato rekla: Saj sem vedela — pokesal se boš. Toda samo dva dni je bil tako spokoren in se je smatral za grešnika, ki ga bodo župnik pri spovedi lepo ošteli; potlej je pa pozabil na to in zopet si jo je pozelel. In odslej je lazil v njeno sobo kakor tat. Zjutraj je iz njene postelje vstajal.

Čez mesec dni pa je Geta dejala dokaj malomarno:

»Mislim, da bo otrok.«

»Kako?« jo je pogledal kot ne bi razumel.

»Mislim, da bo otrok.«

»Tako,« je požrl slino in obšla ga je velika nevolja.

»Tako misliš? Jaz pa ti povem, da z otrokom ne bo nič. Nočem imeti nikakega otroka. Še preden kdo izve za to, se poberi in se mi več ne prikaži.«

»Poberem naj se, s tvojim otrokom?«

»Z mojim otrokom? Le pripoveduj to meni. Bog ve, čigav je ta otrok, če že je. Nočem pohujšanja in greha pod svojo streho.«

Po tem ni hotel imeti z njo nikakega opravka. Silil jo je, da bi odšla, ona pa se ni menila za njegove besede. S tem ga je spravljala skoraj v obup. Zdaj je celo delala kakor prava gospodinja in nič se ni sramovala. Z ženskami se je menila prav po domače, ali pravila je, da jo je Tinč samo za dekle vzela. In tako so prešli trije meseci. Tedaj je nekega večera Geta dejala proti Tinču:

»Saj sem vedela, da bo otrok.«

Tinč je sedel obupno za mizo, kakor bi mu bilo iti na veliko spoved. Tuhtal je in delal velike načrte.

»Kaj bo pa zdaj?« je zinil naposled, ko ni mogel prav nič pametnega iztuhtati.

»Kaj bo? Nič ne bo. Poročiva se, pa je.«

»Kaj se ti je zmešalo?«

»Zmešalo? — Dobro, pa ga plačuj. Nisem sama storila greha. Če ti ni do tvoje krvi, dobro grem pa po svetu. Saj ti bi bil zmožen tega, da bi naju pustil stradati.«

»Vraga,« je dejal naposled. »Pa zakaj je baš zdaj moral biti otrok. Nikdar preje ga ni bilo.«

»Prej! Kaj misliš, da sem se vlačila okoli.« In nekaj dni ni hotela z njim govoriti.

Hodil je okoli kakor strto kolo in tuhtal. Nič velikega mu ni padlo na um. Ko je bilo treba kaj drugega iztuhtati, recimo, kaj bi bilo dobro gojiti, tedaj se je vedno sprehajal med svojimi mislimi kot po gozdu,

zdaj pa je bila njegova misel okorna. Samo otrok mu je lebdel pred očmi in velik srd ga je obhajal ves čas. Treba se je bilo hitro odločiti, zakaj Geta se je res debelila in vsak čas lahko izbruhne po vasi. Izogibal se je doma, lazil je po polju, zašel kje daleč pri cesti v gostilno, kjer so se zbirali kakšni potepuhi. Sanjaril je pri tem, da bi bilo najbolje pobegniti z njimi po svetu. Zašel je celo v gorice in dva dni pil neprenehoma. Pri tem je vsakomur trobil na uho, da se ne bo ženil, pa naj vrag vse skupaj vzame. Ali žalostno je bilo samo to, da se je nazadnje le moral vrniti domov in da je tu našel Geto vso zakopano v delo. Podnevi je bila pri živini, in na polju, zvečer pa je šivala. Pripravljala se je za poroko. Tega mu sicer ni rekla, pa on je to spoznal iz tega obilnega šivanja.

Tisti večer se je zaprl v veliko sobo in sam spal. Ne, ni spal, temveč leže in na pol dremajoč tuhtal. Treba se je bilo odločiti. Oženiti se! Ni si mogel kaj, da se ne bi nekoliko nasmehnil. Ne, kaj takega že dolga leta ni premišljal. Imel je namen svoje dni, da bi se poročil. Tudi zdaj se ne bi tako branil, a vse to bi moralo iti po drugačni poti. Dvajset let se je držal, zaničeval ženske, govoril je velike zaničljive besede o tistih, ki so komaj čakali, da se oženijo. Sam pa je stal mirno sredi teh valov in nič ga ni moglo spodnesti. Da, zdaj se oženi. Kaj potlej? Živel bo z ženo, uganjal vse tiste neumnosti, ki jih počne njegov prijatelj Draš, prav tako bo govoril, kako je srečen, zadovoljen. Prav tako se mu bodo zasolzile oči, kadar bo hotel kaj obrazložiti o njej, česar kdo trdovratnih kakor je bil do zdaj on, ne bi hotel razumeti. Toda, kaj bi bilo tu umestno napraviti? Nič drugega kot oženiti se. Vse poslej bo moral poslušati, kako mu bo žena pripovedovala stotero malenkosti, ki niti nje same ne zanimajo, a ona jih bo znala pripovedovati in z njimi slepiti njega, da ne bo mogel do jasnosti. Poslej bo vse laž in tej laži se bo treba še smejati.

Zjutraj je vstal kakor preroben. Njegova duša je bila polna jasnosti. Zdaj bi znal presoditi še tako zavozlano reč, če bi prišel v zagato. Gledal je Geto, zvisoka jo je gledal in se pomilovalno smehljaj.

»Dolgo te ni bilo,« je rekla ona. Prisluhnil je zvoku njenih besed in si je dejal: Kako se mi prilizuje. Rekel pa je na glas:

»Zdaj sem se vrnil, da se poročiva, kakor si želela.«

Pogledala ga je in menila:

»Želela. Saj vem, kaj si vse misliš zdaj. Pa ne misli, da sem bila lačna tvoje zemlje. Nisem jaz oče otroku, ne.«

»Nič ti ne verjamem. Vse, kar mi boš rekla, vse bom smatral za laž.«

»Tako, in na to naj se poročim s teboj? Ne, nočem takega zakona. Nočem.« In že je zajokala. Gledal jo je hladno, brez čustva. Samo premišljal je: ali zopet laže, ali pa res joče, in ali naj bi jo prosil odpušcanja, ali pa nahrulil. Pa je samo zamahnil z roko, se obrnil in šel. Geta pa ni bila kakor Tinč, da bi eno stvar dolgo premišljala. Bila je govorna, vesela. Hodila je po sobi, po vrtu, kjer je le bilo kaj dela, govorila je s sosedomi, slišal si jo peti, smejati se; povsod je je bilo dovolj. Tinč pa je vedno, kadar se je zasmejala, ali kadar je pela, premišljal zopet in zopet: kako lepo laže. Ve, da jo slišim in me hoče tako navezati nase. A jaz jo zaničujem.

Že je minila poroka. Bila je velika stvar, sorodnikov se je kar trlo. Tinč je postal nekoliko ponosen, ko je videl zbrano tolikšno množico in

za ta dan je pozabil na sovraštvo do Gete. Saj pa lahko! Kako se vam je ta ženska napravila. Res, imela je svojih osem in trideset let. Toda bila je ženska, da jo je bilo veselje gledati. Ni bila nikaka bleda, osemnajstletna nevesta, ki jo vedno slabost obhaja. Tinč ni spregledal, kako so jo oči vseh mož požirale, bil je ljubosumen in ponosen. In nerad jo je komu prepustil za ples.

In bil je ves teden dober. Pozabil je na prejšnje razpoloženje, dejal si je celo, da je bil krivičen. Bilo je mnogo novih drobnarij, ki so ga navezovala nase. Geta ni bila ženska, ki ne bi znala marsičesa povedati. Razvadila ga je kakor otroka in on se je igral z njo. Nadevala sta si razna imena, nežnih živali in lepih rastlin in smatrala to za veliko iznajdljivost. Pripovedovala sta si svoje življenje od prvih spominov do zadnjih časov, iznašla mnogo lepih laži in se smejala, ali pa sta si nagajala. Potlej zopet je ona iznesla stvar o otroku, kaj vse bo treba napraviti. Silila ga je, da bi delal zibel. Sama pa je šivala otroku srajčke.

»Kaj ti praviš?« je vprašal, »ali bo fant ali deklica?«

»Mislim, da bo fant,« je odgovorila. »Naša mati so nas rodili sedem, prvih šest je bilo fantov, jaz edina sem bila dekle.«

»Če bo fant, tedaj mu dam ime Martina, kakor sem jaz.«

»Jaz tudi tako mislim.«

Jesenskega dela je bilo veliko, a vse laže je šlo zdaj, ko Tinč ni bil sam. Tudi težake je laže dobil. Zakaj, Geta je vedela, kako mora ravnati s sosedi, da bodo prihajali pomagat. Tudi Draš je prihajal pogosteje in z njim žena. Kaj pa, Kata in Geta sta se razumeli, in Draš je bil ob tem ves srečen. Toda Tinč ni bil Draš in je ves čas sumil. Oni se že razumeta, to je res. Saj sta obe enaki, in Draš je tak možak, ki se da voditi. Toda Tinč mora biti neprestano na straži, da ga kdo ne znori. In ko je Draš nekoč dejal ves navdušen proti Tinču:

»No, ali ti ni prijetneje, kot je bilo prej?«

»Kako misliš — prej?«

»Ko si bil še sam?« tedaj je Tinč nekaj pomomljal in nazadnje dejal:

»Da, docela te je prevzela žena, ves si ginjen, kadar govoriš o njej.«

»Saj tudi tebi ugaja,« je menil Draš, »le povedati nočeš. Vedno boš tajil in lagal.« Tinč pa je samo zamahnil z roko. Šele čez čas je rekel:

»Misliš, da sem navdušen? Da, tako misliš. Pa ti povem, da se motiš. Oženil sem se, to je res. Ali to je bilo samo radi tega, da vidim, kaj je to. Človek mora vse preizkusiti, dotlej ne ve nič, kako je.« Tako se je bahal pred svojim prijateljem.

V svoji duši pa se je že zdavnaj udal. Kaj pa naj bi bil surov do žene? Koliko pametnega mu je povedala, nasetovala. Delala je za tri tuje ljudi, skrbna je bila, da bolj ni bilo mogoče. Pri vsem pa ni nikdar pozabila nanj. Imela je vedno prijazno besedo na ustnicah in nasmeh. Bilo je med njima veliko prijaznih naivnih besed, veliko dobrikanja, veliko ljubimkovanja, vse, kar je zavajalo Tinča. Tako sta preživela zimo, ko sta proti koncu dobila otroka. Dekletce je bilo. Bog pomagaj, kaj pa hočemo. Nisem kriv ne jaz ne ona, je mislil Tinč, in to povedal ženi. Bila mu je hvaležna za to. Ta otrok je bil nekaj posebnega za njegovo hišo. On ni bil vajeen otroškega vpitja, ne vseh tistih malenkostnih skrbi, ki jih je treba imeti za tako drobnjad. Zato je z veliko naivnostjo opravljal marsikaj, kar je bilo v zvezi z otrokom. Z dva tedna starim se je pogovarjal, prav naivno pogovarjal, in zdelo

se mu je, da se mu otrok smehlja. Tekel je ženi povedat. Da, docela se je pootročil.

* * *

Spomladi pa se je spomnil svojih velikih načrtov. In nekega večera je prišel z njimi k ženi.

»Kaj meniš,« je rekel. »Kakšne jablane naj bi nasadil?«

Kaj pa, ona je že pozabila na tisti njegov veliki načrt. Rekla je docela mirno:

»Mislim, da bi različne nasadil. Saj veš, otroci imajo radi, če so vedno kakšna jabolka. Nekaj prav zgodnjih, nekaj kasnejših in nekaj zimskih. Dobro pa je tudi, če se nareže kakšen krhel, saj veš, pozimi so dobri. Če bo pa še kaj prostora, pa zasadi kakšno hruško. Tudi hruške so dobre.«

»Tako?« je pomomljal in skoraj zardel. »Nisem tako mislil.«

»Ne? Kaj pa si mislil?«

»Mislil sem, da bi preoral zemljo in nasadil kvečjemu dve tri vrste jablan.«

Ni se zasmejala. Dejala je resno: »Saj res, pozabila sem docela na tvoje načrte.« To ga je potolažilo. »Treba je, da se dokončno pomeniva o tem. Vse je treba dobro premisliti: koliko ljudi bomo potrebovali, koliko bodo drevesca stala, predvsem pa, kako bomo ta leta živeli. Saj veš: jablane ne bodo rodile kar prvo leto. Šele čez deset let lahko misliš na to, da kaj prodaj, na dobiček pa šele po kakih petnajstih letih. Treba pa se je tudi ozreti po svetu, kakšna jabolka najbolj gredo, in kakšna jim je zdaj cena.« To ga je užalostilo. Že je hotel iti, pa je vendar poslušal do konca. »Naj tako ostane za letos,« je rekla. »Do jeseni pa se lahko dodobra pomeniva in tedaj začneva. — Mislila sem da bi za zdaj kupil dva telička. Če se spomnim na vašega očeta, še bolj pa na vašega deda, kakšno živino so oni imeli in koliko so vsako leto dobili za njo — eh moj bog, saj zdaj ni več takih gospodarjev. Vsa vas je letela gledat, ko so gnali bika na sejem. In še preden so ga privedli na sejmski prostor, že so tiščali kupci od vseh strani in že so ga prodali.«

»Da,« je pritrdil Tinč in oči so mu zagorele. »Živino so oni znali gojiti.«

»Da, to so lahko. Koliko zrnja so pa oni pridelali vsako leto! Kukurčnjaki so bili še v juniju polni koruze. Pšenice je bilo pri hiši, da so vsako nedeljo pekli dvojne pogače.«

»Da, to je res.«

»Ampak, bili so gospodar, znali so obdelovati zemljo. Danes pa ljudje pozabljajo na to. Vse gre po svetu, za denarjem. Ne rečem za revne, ki nimajo ničesar, ali zdaj tudi bogati odhajajo. Doma pa otroci delajo, dokler še ti ne odidejo. Pa velike načrte delajo. Nazadnje jim pa žene zapravijo, zato, ker se ne znajo pravočasno vrniti. Kje pa so zdaj tisti bogatci, ki so bili nekoč v vasi? Ni jih več.«

»Da,« je pritrdil. »Ali ne boj se! Ne misli, da jaz ne znam. Boš videla, kaj vse bom počel. Vem, kako je treba in kdaj.«

* * *

Že nekaj let je od tedaj, Geta je rodila že tri otroke, Tinčev dom se je preuredil. Obilo življenja je v njem. Tinč sam je moder in pameten možak. Dolge brke nosi, da ga otroci lahko cukajo za nje. Klobuk je raztrgan, kakor jih navadno nosijo skopi kmetje, zakaj Tinč je postal skop. Z Drašem zdaj veliko modrjeta.

Ali pridejo trenotki, ko Tinča potegne iz tega vsakdanjega kroga. Spomni se nečesa in odide v gorice v svojo klet. In če se tedaj kdo ustavi pri njem, tedaj ga napaja. Nazadnje pa mu razlaga.

»Da, kmet sem, ali zdaj bi bil že lahko gospod. Imel sem načrte, da bi mi prinesli bogastvo in slavo. Pa oboje je šlo.«

»Kam je šlo, Tinč!«

»K vragu, fuč je.«

»In zakaj je fuč?«

»Zakaj? Oženil sem se.«

Kaj pa, oni se smeje, ampak Tinč vse to resno misli. In še pomisli, da je neumno ljudem vse povedati. Ljudje ne morejo razumeti takih stvari. Da, vse je šlo, ker je prišla k njemu ženska. Ni bila neumna ženska, razumela je njegove načrte, ampak prevarala ga je, ker se je zbala, da drugače ne bi prišla k njemu. In ves teden po takem premišljanju ne verjame ženski niti besede, temveč vedno misli na to, kako mu Geta laže. Pa saj to je neumnost, in po dobrem tednu, ki je strašno dolgočasen in moreč za vso hišo, se zopet uda, uda se malenkostim, ki mu jih pravi žena, in če je prej sovražil svojega prijatelja Draša, ki niti ne more samostojno misliti, se zdaj spet pomenkujeta. Veliki načrti so sicer fuč, si rečeta včasih, ampak, saj so bili res neumni. In skoraj bi še verjela tem besedam.

O RAZSTAVI V PADOVI IN O SODOBNI ARHITEKTURI V ITALIJI, FRANCIJI IN NEMČIJI

TOMAŽ ŠTRUKELJ

(Konec)

Sodobna arhitektura v južni in srednji Franciji

Pod pojmom sodobne moderne francoske arhitekture nikakor ne razumemo vse arhitekture, ki jo je ustvarila nova doba v Franciji, ampak samo ono, ki je plod razmišljanj in stremljenj ozkega kroga francoskih arhitektov okrog Corbusierja. Bistveno pri tej arhitekturi je to, da ne priznava samo funkcije in ekonomije, kot je to na primer izpoved sodobne češke in nemške ter v teoriji, a samo v teoriji, tudi ruske moderne arhitekture, ampak ji je estetsko oblikovna stran prav tako važna. Zaveda se namreč, da novi material ne zahteva samo nove konstrukcije, ampak hoče tudi novo obliko, ki pa naj bo zaveden izraz njenega hotenja in čutenja, ne pa slučajni rezultat komponent funkcije in ekonomije. Ker dekoracije ne uporablja — ne čuti namreč še potrebe po njej — zato pri formi gleda predvsem na lepo merilo in na barvo in to dvojno ji je prav tako važno kot ostali zakoni, ki jih je postavila, ko skeletna konstrukcija, ravna streha, svetloba in solnce ter vrt. Nedvomno pa je prav v tem povdarjanju estetsko formalnega vidika, ki

je tolikim modernim arhitektom tako velik greh zoper duha sodobnosti, sila in moč te francoske arhitekture, ker edino s tem ji je dana možnost, da snov poduhovi in ji da življenje.

Vendar pa je te francoske arhitekture, ki nam je postala pojem za sodobno francosko moderno arhitekturo, v Franciji sami zelo malo in njeni zagovorniki so našli izven mej domovine več razumevanja zanjo in zato tudi več prilike, da uresničijo svoje teorije.

V Franciji sami je zajel njen vpliv še najbolj Provenço. Tu je bilo namreč na obali od Nizze do Marseilleja zgrajenih v zadnjem času ogromno število vil francoskih bogatašev, ki se poleti umaknejo vanje pred težkim vzduhom milijonskih mest. Ker so te vile last bogatih zasebnikov, ki jih uporabljajo izključno samo zase in jih torej ne oddajajo za denar tujcem, so nam zato lahko pravo merilo velikih ne samo tehničnih, ampak tudi estetskih potreb tistega dela Francozov, ki mu je dana možnost, da si postavi vilo po svojem okusu na »azurni obali«. To na eni strani, na drugi pa nam nudijo te vile najboljšo primerjalno gradivo med francosko moderno in med italijansko, ki še kot kopija francoske ne dela Italijanom časti in ki se more zagovarjati, v kolikor je to sploh možno, le z gospodarskega stališča, ker Italija je odvisna od tujkega prometa in gradijo vile na obali »trgovci«, ki gledajo pač bolj na denar kakor na estetiko, posebno še v sedanjem času, ko so italijanska kopališča radi gospodarske krize povsem prazna.

Razen teh vil na rivieri pa je v ostali južni in srednji Franciji prav malo stvari, ki bi bile izraz stremljenj tiste sodobne francoske moderne, ki nam je postala pojem zase. Le v bližini Aixa sem zapazil neko novo naselje, ki je tudi delo istih ljudi, ko vile na obali. To naselje je zgrajeno po pravilih, ki jih je postavil Corbusier v svojem »urbanizmu«. Lega vsake vile je točno preračunana glede na solnčno lego in na lego sosedne vile. Zato stoje vse v nekem, strogo določenem redu, vsaka sredi ogromnega vrta, pol obdelanega, pol zasajenega z južnim lepotnim drevjem. Ker svet pada proti jugu, imajo vse vile enako število nadstropij in se predvsem po barvi ločijo druga od druge. K zelo veselemu in živahnemu vtisu, ki ga vkljub strogosti in redu nudi tako naselje, pa nedvomno veliko pripomore tudi pokrajina sama s svojo bujnostjo, solncem, morjem in ljudmi, polnimi veselja, temperamenta in življenja. Tu pač uspeva vino in borba za kruh je neprimerno lažja kot na severu.

Vse ostale južne in srednje Francije s Parizom vred, v Parizu samem je čudovito malo izjem, pa val te prave moderne arhitekture ni zajel. Kajti zidajo ali stvari, ki so postale vsled nepravilnega pojmovanja sodobne miselnosti le karikature, groteske, zaradi pretiravanja bolj stavbe, ki so sicer grajene iz novega materiala, pa spadajo stilno še v prejšnje stoletje.

Tak na primer je novi Marseille, zlasti proti severu, kamor se najbolj širi. V središču, ki je nedvomno bolj zdravo kot pariško, ne zida ničesar, razen tam, kjer na temeljih starih porušениh stavb gradi nove. Tudi nove ceste, ki so glede na ogromni razmah in hitrost sodobnega prometa eden najtežjih problemov in najhujših ran sodobnih velemest, so vkljub veliki širini že danes velikokrat preozke, posebno za popoldanski in večerni promet. Nad Marseillejem v eksotičnem stilu novozidane kasarne za zamorce so izdelane brez vsakih detajlov in so zato prav tako surove ko zamorci sami v francoski vojaški obleki in z bajonetom za pasom.

Novi Lyon s tovarnami in z bednimi stanovanjskimi naselji je v delavskih okrajih prav tak ko Jesenice. Gradi veliko. Nov je ogromni Ravazed Citröen, medicinska fakulteta, delana v prav takem neklasicističnem slogu kot zagrebška borza; regulirajo obrežji obeh rek, ki tečeta skozi mesto, restavrirajo pritličja starih trgovskih hiš tako, da so cele ulice v pritličju moderne, v nadstropjih pa gotske in tako dalje. Stari Lyon je pretežno gotski in ima nekaj posebnosti, ki jih drugod ni opaziti. To so na primer litoželezne strešice v zgornjem okenskem robu kot varovalke pred dežjem in Madone na vseh vogalih stavb starega mesta v višini prvega nadstropja.

Nad Lyonom se svet začne dvigati, podnebje se spremeni, z njim vred tudi pokrajina in arhitektura. V Provanči tako priljubljene in iz srednje Italije prevzete pergole, lože, balkoni, položne strehe in stopnice zunaj izginejo, in stavbe dobe povsem alpski značaj, to je visoko streho, manjša okna, tesnejše prostore, zidane so v temelju iz klesanca, zgoraj pa iz opeke, povečini iz votlih opečnih zidakov, strehe so često iz škrilja, po vaseh v okolici Pariza slamnate, nedvomno zato, ker je to vzpričo ogromnih žitnih polj srednje Francije najcenejše. Poljubno menjavanje najrazličnejše barvanega materiala: belo ometan zid, klesanec, klinker, navadna opeka, barvan omet na fasadah nam daje vtis, da so fasade pojmovane povsem slikarsko. Posebno ob oknih in vratih so vedno zelo ornamentalno okrašene. Ta poteza je značilna za vso srednjo Francijo bodisi pri starih, bodisi pri novih stavbah ter sega daleč v pariška predmestja in predstavlja nedvomno neki francoski narodni stil srednje Francije.

V teh krajih je tudi veliko delavskih kolonij, ki so zidane docela po sistemu: osnovna celica je po potrebi pomnožena. Ker so si dosledno enake celo v barvi, radi monotonosti utrujajo celo tistega, ki jih vidi samo enkrat. Zidarsko so izdelane slabo, o čemer pričajo pogoste razpoke v zidu, odpadanje ometa in drugo. Vrtovi okrog njih površinsko ne presegajo morda niti enkrat zazidane ploskve ene same hišice.

Te delavske kolonije in one »slikarske« hiše in vile srednje Francije pa prekinjajo le ob Loiri se vrsteči in skrbno v gozdičke zakriti gradovi, ki jih je zgradila romantična doba in ki so imeli to žalostno nalogo, da so reprezentirali moč plemstva in bili njegov simbol v poslednjih njegovih trenutkih. Tako tuji so nam danes ti gradovi, kot je njihovim prebivalcem sveto prepričanje, da je in bo vedno najslabša monarhija boljša od najboljše republike.

Težki, mogočni stari mostovi čez Loiro pa so še vedno enako lepi.

Pariz sam zida zelo veliko, zida toliko, da je težko podati dobro sliko o tem, kar zida. Toda Speneder pravi: »Glavno mesto države je »goba«, ki vsrkava vse, kar je stvariteljskega v vseh pokrajinah in združi to v najjačji končni učinek. To ne velja samo za Paris, to velja prav tako tudi za Rim, kot za Byzanc, skratka, za vsa glavna mesta.« In drugi zopet pravijo še k temu, da je imel Pariz že od nekdaj dvoje izrednih lastnosti, to je veliko življenjsko silo in drugič razsodnost, da je med neštetimi »izmi« našel vedno pravo pot. Prvo nedvomno drži tudi danes, drugo bi mu pa, ker je prvega preveč, skoro lahko odrekli, že glede na to, da v Parizu razen par stavb sploh ni zastopana tista moderna francoska arhitektura, ki je niso zastopali zaznamovali z naslovom: francoska in kopirali do karikatur po vsem svetu.

Pariz torej zida. Zida v predmestjih stanovanjske kolonije, na katerih

poskuša najrazličnejše probleme novih stremljenj, ki jih skuša dognati v arhitekturi, hoteč dobiti sigurne in podrobne podatke o vsem, o legi hiš proti solncu, o medsebojni sistematični legi, o višinah blokov in morda celo premišljuje o skrajnih spodnjih možnih merah najcenejše in do stroja izmehanizirane hiše sodobnika, ne vedoč, da prehaja s tem iz življenja v abstraktnost. Zida toliko, da ne bi bilo možno ločiti Versaillesa od Parisa ali Searesa, ko bi ne bilo obzidja. Zida v predmestjih in v mestu samem in podira staro, da more graditi novo. Postavlja nova kinogledališča proti Montmartru, pri katerih je svetlobna reklama že skoro sama sebi namen za hiše po avenijah in boultvarjih, bodisi stanovanjske, predvsem pa trgovske. Zida visoko in zato v terasah, da morejo solnčni žarki prodreti na ulico vsaj za nekaj ur. Zida nova ministrstva za vojno in za mornarico prav tam v bližini Napoleonovega groba, regulira bregove Seine, da bo imel ta ribolovskemu športu tako vdani narod tem večjo in lažjo priliko vdajati se svoji strasti, zida povsod, in se bo morda še celo odločil, da nadomesti borne lesene in na sodih plavajoče kabine za kopalce z bolj primernimi, kot se je odločil, da bo skrbno restaviral zunanost Garnierjeve Velike opere. Proti Boulonjskemu gozdu, kjer se vežbajo snežnobeli pariški sportniki v najrazličnejših panogah, so cele ulice novih stavb, vse enako patetično monumentalne v formi in izbiri materiala. Novi ministrstvi sta tem na las podobni. Zida še vedno, čeprav je na vsaki drugi že napis, da se odda v najem. Zadela jih je ista usoda kot zabavišča na Montmartru.

To, da Paris toliko zida, mi je bilo vzpričo pravkar navedenega dejstva tako nerazumljivo, kot to, kako so mogli postaviti tiste ogromne »buildingse« na avenijah, ki so požrli v svoje ogromne dimenzije cele množice ljudi, kot da boultvarji prometno še niso dovolj obremenjeni, kot da so še preširoki in je borba za sleherni korak po njih še prelahka in življenje prevarno. Ko bi Paris ne imel ne Ludvigov in ne Huysmannsa, ki so ga že davno preskrbeli za dolgo dobo naprej, kam bi se izlili ti hudourniki na ulicah. Danes je zadnja možna obremenitev dosežena in bi vsaka nova stanovanjska stavba v središču pomenila najtežji udarec, ko središče diha z največjo težavo.

V središču zidajo predvsem le trgovske lokale, zlasti trgovine z avtomobili. Številne od njih so steklene, tako da je vsa prednja fasada eno samo izložbeno okno. O njih lahko rečemo le to, da svojemu namenu v teh razmerah zelo dobro služijo, le forma stavb je preveč norma. Stanovanjske hiše, ki jih grade največ v predmestjih, pa se stilno prilagajo vse brez izjeme monumentalnemu slogu nekoliko starejših pariških ulic, le material je moderen.

Proti Reimsu, Verdunu in Strassburgu zidajo malo. Tu je še vedno vojna. Nova stoje le ogromna vojaška pokopališča, ki so živo nasprotje italijanskemu v Redipugliji (Sredi polja) na Doberdobo. Grobovi so prepleteni in prerastli s cvetjem in zaznamovani s križi in ne oviti z rdeče pobarvano bodečo žico. Med temi pokopališči je ono v Douaumontu nad Verdunom daleč največje. Sredi samotne poljane stoji silna stavba na malem hribu in pred njo na pobočju so desetisoči belih križev, pred katerimi cveto šopi rdečih rož. Tloris stavbe, za katero so dali denar predvsem Amerikanci, je podolgovat pravokotnik. Iz srede se dviga visok stolp, v katerem so žarometi, ki sipljejo v nočeh beložareče snope žarkov nad to poljano, vidne iz daljave več sto kilometrov. Zgradba je vsa iz

rezanega kamna. Vsak kamen ima napis kakega vojaka s podatki o njem. Tehnično je delo na visoki stopnji, kamen silno lepo obdelan, le žal, da so detaili povsem zanemarjeni. Linija stolpa je dokaj trda.

V Alzaciji pa stoje nove ali popravljene le kasarne; onkraj meje pa je položaj isti.

Sodobna arhitektura v južni Nemčiji

Sodobna južna Nemčija, posebno Stuttgart in Monakovo ter okolici obeh mest, zida toliko, da se živahno stavbno zanimanje, ki ga opazimo v severni Italiji in južni Franciji, nikakor ne da primerjati s tem v južni Nemčiji. Na prvi pogled vidimo, da sodobna nemška arhitektura, ki zagovarja strogo stvarnost, najde odmev le v večjih mestih, zelo malo pa po deželi, kjer se Nemci trdovratno drže svoje oboževane »narodne umetnosti«, ki se vkljub vsej borbi nove miselnosti še vedno uveljavlja v neštetih stolpičih in nastavkih. In tako nemška mala podeželska mesta, trgi in vasi nudijo danes povsem isto sliko, kot so jo nudili pred sto ali več leti. Kajti arhitektura se ni nič spremenila, zamenjali so le material in konstrukcijo. K temu pripomore seveda največ politična usmerjenost arhitektov, ki igra v Nemčiji zelo važno vlogo in jih deli neusmiljeno v dva tabora. Enega zastopa teoretik Schulze-Naumburg, pristaš sedanjega režima in zato vnet zagovornik »narodne umetnosti«. Njemu se je pod sedanjim režimom posrečilo, da so zaprli eno najboljših nemških obrtnih šol, to je Grofius-ov »Bauhaus« v Dessauu, ker je Grofius zagovornik skrajnega modernizma, vnet pristaš drugega tabora in zida v smislu stroge stvarnosti. Boj med obojimi postane včasih že smešen, posebno, kadar pride do izjav, da je ravna streha izpoved komunizma, kar Schulze-Naumburg očita Grofiusu in njegovim pristašem.

Drugo sliko seveda nudijo večja mesta. Vendar je tudi tu zanimivo dejstvo, da je arhitekture, ki bi tudi dejansko odgovarjala teorijam in razpravam sodobnih nemških arhitektov o strogi stvarnosti, tudi v velikih mestih bore malo in da je pri ogromnem številu novih stavb v mestih viden trd in pošten boj s formo, duha z materijo. Torej isti pojav, kot menda tudi v Rusiji, ki bi morala biti v tem pogledu pač neizprosno na prvem mestu. Akademije le računajo, ker pač to hočejo, življenje pa gre mirno svojo pot in zahteva poleg razuma tudi čuvstvo. In kot se absoluti ruskih visokih šol za arhitekturo sami zase v praksi bavijo s študijem klasike, posebno pa renesanse, da nadomeste tisto, kar jim akademija »znanosti« ni dala, pa je njim za življenje nujno potrebno, tako je nedvomno tudi v Nemčiji. Sicer bi nova mesta najbrže ne dajala tako enotnega in harmoničnega vtisa in bi stavbe ne imele tako često fino iskane forme. Za Stuttgart je značilno, da je vpliv Bonatzovega kolo-dvora viden pri nešteto zgradbah v formi in materialu. In Bonatz je odločen zagovornik moderne v Nemčiji, kar je nov dokaz za to, da je našla v Nemčiji tista struja modernih, ki se je odvrčala od teorij suhe stroge stvarnosti in se priključila miselnosti francoskih estotov, mnogo več razumevanja in da je zato življenju in duhu časa sorodnejša kot miselnost ekstremistov po akademijah.

Kajti kot veljajo Tautove besede za ljudi: »Dokler ljudje ne bodo svojega življenja spremenili tudi za zidovi svojih stanovanj, toliko časa moderna arhitektura ne bo prav nič napredovala«, tako veljajo obratno tudi za arhitekto.

KNJIŽNA POROČILA

Juš Kozak: *Celica*. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. (Slovenske poti.)

»Celica« je svojevrstna povest, s katero je skušal pisatelj na majhnem prostoru podati vzporedno: življenje v celici, svoj življenjski razvoj od otroka preko mladostnika in mladeniča do moža in značaj dobe ter življenja pri nas pred začetkom svetovne vojne. Kakor je zaradi prepletenosti te snovi v knjigi ta delitev težka, se je pri presojanju dela vendar moramo držati, če hočemo dobiti pravilno sliko o njem.

Prva pa tudi najobjektivnejša in najplastičnejša polovica knjige je posvečena skoro zgolj celici in življenju v njej. Pisatelj nas uvede vanjo s svojim potovanjem iz dunajskega v ljubljanski preiskovalni zapor. Spremljan od vojakov se vozi leta devetnajststoštirinajstega v družbi nekega Hercegovca, ki ga bodo zaprli v Sarajevu in ki sluti, da mu bo zaradi obtežilnega materiala trda predla. Oba sta politična jetnika. Z opisom, kako se previdno vedeta drug nasproti drugemu, kako sta nezaupljiva nasproti spremljevalcem in kako obujata spomine med vožnjo, nam pisatelj pokaže čustvovanje človeka, ki je že ujet in ne more več odločati o svojem početju. Ko se v Ljubljani vlak ustavi, se pripovedovalec poslovi od hercegovskega sopotnika in odide z vojakoma na ljubljansko sodišče. Začne se življenje v zaporu. Z mirno roko in z očesom stvarnega opazovalca nam avtor prikaže celico ter učinek samote in negotovosti na jetnika, ki je v preiskovalnem zaporu in še ne ve, kakšna usoda ga čaka. Seznan nas s pazniki in njihovim vedenjem do jetnikov, z zasliševanjem, z ravnateljem jetnišnice in njegovo oblastnostjo, s poskusi kljubovanja novega jetnika, ki imajo za nasledek temnico in post. Kratko, a dovolj jasno so orisani obrazi paznika Lenassija, ravnatelja R.-ja in preiskovalnega sodnika Stöckla. Čas poteka in jetnik se počasi vživlja v svet, kjer je spojen z življenjem izven štirih sten samo po glasovih, ki jih sem pa tja ujema njegovo zmerom občutljivejše uho. Celica mu počasi postaja svojevrsten dom. V poglavju »Znamenja«, v katerem prvič izvemo, da smo v začetku vojne, nam pisatelj prikazuje, kako se v jetnišnici razvija posebno družabno življenje. Nekaj besed z jetnikom-brivcem, par klicev skozi okno, kratek pogovor s tem ali onim paznikom, nazadnje še košček časopisa v celični posodi in stiki so dobljeni ter zadostni, da vsaj nekoliko preženo občutek polne samote. Človek je tudi tu družabno bitje. O tem nam veliko pove poglavje o kaznjencu Vojtri, ki je, poleg nekaterih strani iz poglavja »Al beg ni Bog« (opisi očeta, matere, prvega obhajila), najboljše v knjigi.

S poglavjem »Erotične noči« se pomakne celica, ki je bila do sedaj glavni predmet zanimanja, znatno iz ospredja in se je poslužuje avtor, kakor slikar svojega ozadja, da ob njej nariše portret svoje mladosti. Pripovedovalcu, ki hrepeni v zaporu po ženski, se začno obujati spomini preteklih erotičnih doživetij. Nekoliko razdražena fantazija mu kliče pred oči ženska bitja, ob katerih so se mu nekoč vnmali nagoni in mladostne želje. In s tem delom njegovega življenja se v tem poglavju seznanjamo. Morda ni za pesnika nobena naloga težja, kakor podajanje svojega življenja v prvi osebi; kajti v nobeni drugi obliki se tako jasno ne pokaže, v koliko je premagal in obvladal svojo najdražjo snov — svoje preteklo življenje. Neprestano se mu nastavlja vse polno nevarnosti, ko lahko zdrkne iz objektivne ravnine na golo vase zagledano opisovanje čustvenih doživljajev. Toda zaradi jasnosti poizkusimo tolmačiti s primeri. Deček, recimo, ki doživi svojo prvo petošolsko zaljubljenost, še prav malo ve o funkcijah svoje telesnosti in duševnosti in je tak doživljaj zanj nekaj edinstvenega. Če je čustveno neobvladan in še nekoliko ambiciozen, pripoveduje o njem z zanosom, ko da je edini smrtnik, ki kaj takega doživlja. V njem

so se prebudile strasti, ki hočejo biti utešene, zaradi teh strasti se zdi samemu sebi zanimiv, se ljubi in časti in hoče biti tudi od drugih česčen (zlasti seveda od deklice, v katero se je zagledal) in mu je često to česčenje važnejše kakor sama utešitev strasti. Če se mu kdo nasmehne, je užaljen, in če to stori deklica, je nesrečen in se napihuje ter ceni potem celo zaradi nesreče. Isti človek bo pozneje, v zrelejših letih rad pozabil na ves ta mladostni zanos, govoril bo z omalovaževanjem o svojem prejšnjem življenju, ali pa se ga bo celo tako sramoval, da si ga bo skušal docela utajiti. Olepševal ga bo. Pesnik ne bo storil niti tako kakor deček, niti tako kakor opisani dozoreli človek. On namreč ve, da je doživljal tako kakor mu je bilo primerno in bo gledal mirno na življenje, ki ga je že premagal. Pri-povedoval bo o njem ali s humorjem ali pa tako prostodušno, kakor pripoveduje človek o stvareh, ki so mu tako zelo znane, da jih ne more niti precenjevati niti podcenjevati. Avtor Celice tej nalogi ni bil docela kos, zlasti ne v poglavju Erotične noči. Bralec namreč preveč čuti, kako se zde vsa opisana doživetja pripovedovalcu »čudežna« in »skrivnostna«. Pesnikova naloga ni v tem, da skuša čitatelju dopovedati, da je ta doživljaj take in take vrednosti, marveč mu mora doživljaj samo plastično prikazati in mu mirno prepustiti, da ga podoživi in potem oceni. Primerov, kako je pisatelj v tem pogledu veliko zgrešil, bi lahko navedli vse polno. Zaradi majhnega prostora se omejimo le na nekatere. Najprej številna pretiravanja, ki jih spremljajo besede: skrivnosten, tajen, čudežen, čuden, svet itd. Nebrižnost do prave mere je tudi, če pisatelj čisto resno zapiše, da je v ječi živel(!) z Grušenko iz Karamazovih, s Puškinovo Tatjano, z Ano Karenino, z Wildeovo Salomo in z Matildo iz Rouge et Noir, da pa so vse te izginile v dimni(!) dalji. Ali je navajanje tega primera morda pikolovsko spotikanje? Ne, nikakor ne. Če pisatelj z globoko resnobo zapiše, da je s temi junakinjami iz romanov v celici živel, ne pa premišljal ali fantaziral o njih, je to znak, da še danes ne sodi trezno in hladno o svojem nekdanjem vročem razmerju do teh dam. Ali pa eden še izmed najmanj zaneše-njskih stavkov: »Ta sreča ni bila ljubezen, bilo je svidenje z nečim neznanim, kar išče slehernik od rojstva.« Čemu še tu globokoumna misterioznost, ko je stvar že zdavnaj definirana in jo je mogoče povedati preprosto. Imenujmo vruga po imenu. — Zaradi teh in sličnih slabosti moramo označiti oddelek o erotiki za najmanj posrečenega v knjigi. Želeli bi, da bi ga avtor ob morebitni prihodnji izdaji še enkrat temeljito pregledal.

V naslednjem poglavju »Al beg ni Bog«, ki je pripovedovano v splošnem veliko objektivneje od prejšnjega in ima par najsijajnejših mest, poda pripovedovalec razvoj svojega pogleda na svet. S tem se izoblikuje pred nami tudi slika njegovega značaja. Ena od značilnih njegovih potez je, da neprestano razmišlja o kakovosti svojih dejanj, prihaja v spore z vestjo in se obsoja. Ta moralni konflikt ga vodi do vprašanja o dobrem in zlu, v bogoiskateljstvo. Po težkih mukah, zablodah in silnih naporih, ki bi koga drugega morda že prvi dan tako utrudili, da bi se mu ustnice nabrale v ironičen nasmeh ali pa v melanholično-tragično grimaso, pripove-dovalec nazadnje najde ravnesje, harmonijo, ki jo izpove z zanosom, ki ni neraz-umljiv spričo muk, ki jih je moral prestati, preden je srečno pristal: »Zdaj se je zgodilo (ko je bil v nevihti na gorah), česar nisem pozneje nikoli več doživel.« »Tisti hip sem občutil, da sta se odprla nebo in zemlja. Strašna sila je strujala skozi vse stvore, gnala sokove v macesnov vrh, šla skozi mene, grmadila skale, zidala vas in cerkev, plamtela skozi svetove, presnavljala in sproščala snov, utripala v srcih, spočnjala misel za dan in vek. Zase in za vsako stvar sem občutil, kako je ni bilo, kako je in bo.« — »doživel sem Stvarjenje, ki je vsak hip in je večno.« — Glas »Sem, ki sem« je pred gorečim grmom obudil Mozesa k spoznanju, ki je bilo že Stvarjenje.

V zadnjem poglavju »Obiski« se avtobiografija počasi umakne opisu našega narodnega življenja v letih pred svetovno vojno. Seznanimo se z nekaterimi mladimi revolucionarji, nacijonalisti, in prav površno celo s tajnim organiziranim delom tedanje mladine. O ciljih in namerah teh delavcev zvemo iz knjige le to, da so hoteli združitev vseh Jugoslovanov v eno državo. Kako so si uresničenje te ideje predstavljali in kakšnih sredstev so se v ta namen posluževali, o tem avtor malo pove. To zanimivo poglavje iz naše zgodovine čaka še svojega oblikovalca. Gotovo je le to, da so bili ti ljudje izraz zgodovinskega procesa, ki je gnal narode v obrambo pred tujim kapitalom in pred tujo kulturo in so nujno morali zahtevati politično osamosvojitve v skupni državi. Ta sen se je uresničil, ko je po izgubljeni vojni razpadla Avstrija.

»Celico« moramo šteti za najboljšo dosedanje delo Juša Kozaka in ji kljub omenjenim slabostim priznati odlično mesto v sodobni slovenski književni produkciji. Prav dobri so zlasti opisi življenja v jetnišnici, pa tudi o sebi nam avtor veliko pove. Posebne omembe je vredno tudi to, da je knjiga zanimiva in jo človek z napetostjo prebere. Kakor vse kaže, je pisatelj še zmerom v močnem razvoju in smemo njegovih najboljših stvari še pričakovati. — »Celico« toplo priporočamo.

Mirko Čoš.

R A Z N O

O MOTIVIH V KNJIŽEVNOSTI

Presenetljive in vendar prav za prav nič nove ugotovitve — če točno premislimo — nam o snoveh v umetnosti podaja André Maurois, avtor mnogih znamenitih biografskih romanov (o Byronu, o Disraeliu, o Shelleyu), v razgovoru z esejistom Frédéricom Lefèvreom, ki so ga prinesle pariške *Les Nouvelles Littéraires* 11. marca letošnjega leta. Naj ponovimo v slovenskem prevodu nekaj njegovih izvajanj.

»... V vseh literaturah sveta ni več kakor sedem ali osem velikih motivov, ki so jih prav vse obdelali že grški dramatik. Vsi pisatelji za njimi niso mogli drugega kakor ponavljati stare mite v obliki, ki jo je rodil njihov čas... Največji izmed romanopiscev so tisti, ki so v svojih delih dajali izraza najbolj preprostim človeškim strastem. Tolstoj je z nevoljo govoril o Ani Karenini: »Saj to ni vse skupaj nič... To je zgodba, kako oficir zapeljuje žensko.« Kaj je hotel še več?... Kakšni so Shakespearejevi motici? Ljubosumnost, ljubezen, staranje, blaznost, prevare v očetovski ljubezni. To vse so, kakor vidite, že Homerjeva temata... Kakšni so Balzacovi motivi? Prav taki... Starost očeta Goriota spominja na Learovo starost, ljubezen Eugénie Grandetjeve na ljubezen Julijino in Rastignacovo, stremljenje na stremljenje Machethovo... Kateri je največji in najznamenitejši Goethejev motiv? Doktor Faust, komad, napisan za lutke v srednjem veku... Kako torej, da so se veliki motivi mogli vedno obnavljati? Zato, ker se človeško telo ni od antike dalje nič spremenilo, ker so človeške strasti ostale iste pod malo različnimi videzi. Kdor išče novih motivov za vsako ceno, mora izkusiti, da nima tiste naivne radovednosti za bistvene človeške strasti, ki edina ustvarja velike romanopisce... Mislim, da bi se dalo reči takole: največji umetnik mora biti hkratu originalen in banalen; banalen v izbiranju snovi in originalen v svojskem podajanju te snovi... Pomislite na Wagnerja. Wagner je izražal večna občutja, o katerih zdajle govoriva. Če pozabite pri njegovem delu na legendarno podobje, katere pa so glavne vzmeti njegovega ustvarjanja? Zlato, ljubezen, pomlad, nepremagljiva devica, borba med ljudmi in bogovi... To je prav tako tudi pri Sofokleju. To kar dela Wagnerja velikega umetnika, to je posebni način izražanja, ki je bil samo njegov... Tolstoj in Balzac sta

obadva govorila o ljubezni in o ljubosumnosti, toda če bi nam kdo položil pred oči dve strani, na katerih je govora o isti strasti, ne da bi nam označil pisatelja, bi namah začuli tisti ton, v katerem poje značilna muzika vsakega velikega pisatelja. Ta je originalna, ne pa predmet...»

M. J.

ALI VESTE

da je obhajal petdesetletnico življenja največji živi bolgarski pesnik Jurij Trajanov. da po Franciji poganja vse polno raznih ljubiteljev književnosti in književnikov, ki razpisujejo nagrade po nekaj sto frankov s pogoji, pod katerimi bi bilo treba kako stvar delati najmanj po dve leti. Tako je neki podeželski navdušenec osnoval tako nagrado za delo, ki naj pokaže moralne tendence v povojni francoski književnosti. Spet drugi je tako liliputansko nagrado razglasil za roman, »ki naj v mladini podžiga sveti plamen francoskega patriotizma.« Podobnih nagradic je letos nekaj sto...

da je baron Rothschild v Parizu priredil razstavo svoje zbirke redkih pisem in rokopisov, med njimi pisma Karla XV., Franca I., Corneillea, Voltairea, Lamartinea, in rokopise novejših francoskih pisateljev.

da se je v Londonu vršila razstava po pokojnem pisatelju D. H. Lawrenceu, na kateri so obiskovalci videli njegove rokopise pisane z različnimi črnili, njegov intimni dnevnik iz leta 1920—24, razne slike, fotografije; najbolj se je pa ženski svet, ki je zaradi raznih, v erotičnem pogledu za angleško puritansko moralo drznih del rajnega pisatelja razumljivo tvoril večji del obiskovalcev, zanimal za razne vezenine in ročna dela, ki jih je rajni pisatelj izvršil sam in z nič manjšo spretnostjo, kakor je pisal svoje romane.

da bivši svetovni mojster v tenisu Allain Gerbault, ki se je kar nenadoma odtrgal od sveta in z malo jadnico sam prejadral skoraj vsa morja ter vzbujal čudenje vsega sveta, ki ga je prej poznal, po kratkem odmoru ob francoski Rivieri spet odhaja v samoto in da je pred odhodom izdal prelepo knjigo pesmi v prozi z naslovom »L'Evangile du Soleil« (Evangelij Sonca).

da so v Berlinu predvajali film po znanem uspelem romanu Vicki Baumove, *Menschen im Hotel* (Ljudje v hotelu), kar je bil zadnje čase v Nemčiji menda edini omembe vredni dogodek na vsem kulturnem polju.

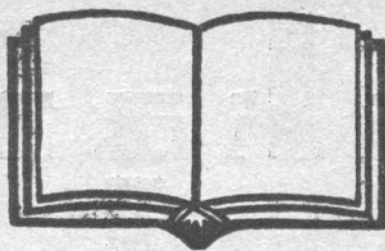
da je Bernard Shaw na potovanju okoli sveta predaval oni dan tudi v New-yorskem radiu in da je uprava med predavanjem dobila na stotine brzogovornih protestov, kako da pusti nastopiti v studiu takega človeka, ki tako slabo in naravnost roparsko izgovarja angleščino...

da je v začetku spomladanske sezone v Parizu priredila sprejem žena znanega romanopisca Andréja Mauroisa, (ki slove zlasti po svojih biografskih romanih o Byronu, Disraeliju, Shelleyu itd.). Te prireditve se je udeležilo čez 2000 ljudi, seveda samih odličnjakov iz najrazličnejših slojev. Na podlagi tega si lahko ustvarimo mnenje, kako se po nekod godi pisateljem in njihovim soprogam...

da izide v začetku julija v Ljubljani zbornik »Krog«, pri katerem bodo s pesniškimi, pripovednimi in esejističnimi prispevki sodelovali: Edvard Kocbek, Rajko Ložar, Bogomir Magajna, Pino Mlakar, Boris Orel, Bogo Pregelj, Božo Vodušek, Vilko Ukmar, Mirko Javornik i. dr. Knjiga bo obsegala 160 strani, bo imela glasbeno prilogo V. Ukmarja, osem prilog na umetniškem papirju z reprodukcijami plesa P. Mlakarja itd. Knjiga stane v subskripciji Din 35.—, naroča se: Zbornik Krog, Ljubljana, Bleiweisova c. 20/III.

da je...

Nabral Mirko Javornik

**Salda - konte, štrace,
journale, šolske zvez-
ke, mape, odjemalne
knjižice, risal-
ne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

**Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne
v Ljubljani**

Kopitarjeva ul. 6

2. nadstropje

Tiskarna Merkur

trg. ind. d. d.

Ljubljana

Gregorčičeva ulica 23

Telefon št. 25-52

se priporoča za cenj. naročila, ki jih bo iz-
vršila hitro, lično in po zmerni ceni. Tiska
knjige, brošure, časopise, revije, kuverte,
memorande, račune, letake, lepake, posetne
karte, letna poročila, vstopnice, vabila itd.
v eni ali več barvah.

V lastni založbi izdaja: »Trgovski list«, »Službeni list kraljevske
banske uprave Dravske banovine« in »Zbirko zakonov in uredb«,
katere seznam Vam na željo dopošlje